

16. ELS PRONOMS PERSONALS

16.1. ELS PRONOMS PERSONALS FORTS. FORMES I FUNCIONS

16.1.1. Introducció

Els **pronoms personals** tenen per funció senyalar als interlocutors del discurs: les persones gramaticals. Constituïxen l'única classe de paraules que mostra variacions de cas, és dir, que presenten formes diferents segons la funció sintàctica que duen a terme en el discurs, com a recialla de l'antiga declinació llatina. Per eixe motiu els pronoms que remeten a sintagmes definits se denominen també *acusatius*, si són de complement directe, i *datius*, si són de complement indirecte.

Açò fa que es puga establir una primera distinció entre **pronoms personals forts** (que duen accent prosòdic i es poden pronunciar de manera autònoma) i **dèbils** (monosílaps que sempre acompanyen a un verp, en el qual formen un tot fònic).

16.1.2. Forma dels pronoms personals forts

En el valencià general actual, les formes dels pronoms personals forts són les següents (en les puntualisacions que es fan en l'apartat següent):

	<i>Singular</i>		<i>Plural</i>	
	<i>Subjecte</i>	<i>Darrere preposició</i>	<i>Subjecte</i>	<i>Darrere preposició</i>
1era persona	<i>yo</i>	<i>mi</i>	<i>nosatres</i> <i>nosatros</i>	
2ona persona	<i>tu</i> <i>vosté</i>		<i>vosatres</i> <i>vosatros</i> <i>vostés</i>	
3era persona	<i>ell / ella</i>		<i>ells / elles</i>	
Reflexiu de 3era persona	<i>ell/ella mateixa</i>	<i>sí</i> <i>ell / ella mateixa</i> ¹⁷⁸	<i>ells/ells mateixa</i>	<i>sí</i> <i>ells / elles mateixa</i>

¹⁷⁸ En la llengua viva la forma *mateixa* és invariable: *yo mateixa*, *tu mateixa*, *ell mateixa*, *ella mateixa*, *ells mateixa*, *elles mateixa*, *nosatros mateixa*, *vosatros mateixa*, i s'estén a uns altres usos: *ara mateixa*, *hui mateixa*... (vore epígraf 14.3.3.5).

16.1.3. Us i funcions dels pronoms personals forts

En general, els pronoms personals de subjecte van implícits en valencià, puix en la major part dels casos la desinència verbal ya senyala clarament la persona:

[Yo] Escric a mon tio.

[Nosatres] Mengem creïlles fregides.

Esta classe de pronoms apareix explícit principalment en tres casos:

a) Per a marcar émfasis:

*No cal que t'alces: **yo** tancaré la porta.*

***Vosatres** sou sempre els primers en aplegar.*

*¿És **ell** qui mana ací?*

b) En les distribucions, per a contrastar diversos pronoms o, en valor anafòric, per a evitar ambigüitats:

*Quan **yo** parlava, **ell** baixava la vista.*

*L'atre dia viu a Quelo i Sandra, i **ella** em tornà per fi el llibre que li havia deixat.*

***Vosatros** escureu els plats i **nosatros** els eixuguem.*

*A.- **Yo** prendré un gelat de fraula.*

*B.- Puix **yo**, una bresquilla.*

c) Per a desfer una possible ambigüitat, si el context discursiu no delimita en claritat si es fa referència a la primera o a la tercera persona del singular, quan ambdós presenten la mateixa forma: *yo tenia, ell tenia; yo havia patit, ell havia patit; yo parlava, ell parlava; yo nugaria, tu nugaries...*

En quant a l'us particular dels distints pronoms, poden fer-se les observacions següents:

16.1.4. Primera persona del singular

La primera persona del singular *yo*¹⁷⁹ designa a l'emissor:¹⁸⁰

¹⁷⁹ La grafia *yo* és l'adequada per etimologia, per tradició gràfica i també perquè és l'única que s'ajusta a la pronunciació del pronom, el so inicial del qual correspon al fonema palatal fricatiu sonor [j] (com la *y* de *alcoyà*, *yòdic*...) i no al fonema postalveolar africad sonor [dʒ], que és el que representa la lletra *j* de paraules com *jove* o *taronja*. La tradició escrita valenciana avala rotundament esta grafia:

Yo soc el més alt del colege.

La funció sintàctica més habitual del pronom *yo* és la de subjecte de l'oració. Si el pronom personal de primera persona forma part d'un complement introduït per preposició (les més comunes són *a*, *cap a*, *contra*, *de*, *en*, *entre*, *per*, *per a*, *sense*, *sobre*), ha d'amprar-se, com a norma general, la forma *mi* en lloc de *yo*:

Ho comentà en mi. (i no: **en yo*)

Eixa punyada anava dirigida a mi.

Per mi, no ho faces.

Pero: *Vos ho advertí yo, i ningú em feu cas* (*yo* actua en este cas com a subjecte).

No obstant, hi han alguns casos de contigüïtat en una preposició en els que sí ha d'utilitzar-se *yo*:

- a) En construccions col·laboratives, introduïdes per *entre* (en este cas, com en els demés casos en que *yo* apareix coordinat, és norma que s'enuncie sempre en últim lloc, per cortesia):

Entre tu i yo: pense que no seran capaços de conseguir lo que volen.

Un construcció especial, de caràcter coloquial, és la formada per dos elements coordinats introduïts per *contra*: *Contra tu i yo no hi ha parella que nos guanye.* En estos casos és preferible la repetició de *contra* acompanyada del pronom *mi*, en conte de *yo*: *Contra tu i contra mi no hi ha parella que guanye.*

- b) En les construccions en les que la preposició no rig directament el pronom, sino que introduïx una oració d'infinitiu, s'ha d'usar també *yo*:

“...mas encara de portoguesa en vulgar valenciana, per ço que la nació don *yo* so natural sen puxa alegrar” (Joanot Martorell, *Tirant lo Blanch*, 1490).

“Angel plaent e illuminós / si gràcia trop *yo* davant vós / un don vos vull demanar...” (Consueta del *Misteri d'Elig*).

“...e vaja *yo* los sepulcres cercant / interrogant ànimes infernades...” (Ausias March, *Cants d'amor*, ed. 1539).

¹⁸⁰ Ademés del pronom *yo*, existia en la llengua antiga el pronom de respecte *nós*, denominat *plural majestàtic*, que era utilitzat per les més altes dignitats (com el Rei o el Papa) per a designar al parlant, encara que concertant en el verp en primera persona del plural:

Nós, En Pere, establím i ordenem que tots los hòmens ixquen a seguir la Senyera per a la defensa del Regne.

Fòra de contexts en els que es vullga reproduir la llengua antiga (narrativa, cine, etc.) o de certs usos cerimonials conservats fins al present, no deu usar-se.

S'atreví a parlar sense yo donar-li permís (en este cas lo més natural és la posposició del pronom al verp: *sense donar-li yo permís*).

c) Certs usos inhabituals d'algunes preposicions o adverbis (*segons, excepte, llevat, tret, menys/manco*), generalment en funció emfàtica com a elements focalisadors o de distinció (vore 20.4.7), rigen **yo** i no **mi**:

Tots se n'apujaren al vehícul excepte yo (i no: **excepte mi*).

Segons tu, l'enviament era inexcusable. Segons yo, eixa carta no hauria d'haver-se enviat mai.

16.1.5. Primera persona del plural

La primera persona del plural *nosatres / nosatros*¹⁸¹ designa qualsevol conjunt que incloga al parlant:

Nosatres serem els primers.

Nosatros nos en anem de soparot hui.

¹⁸¹ Partint del llatí vulgar *nos alteros*, la llengua migeval escrita preferia la forma evolucionada *nosaltres*, fa temps extinta en valencià. No obstant, des d'antic existia ja una forma alternativa *nosaltros*, registrada puntualment en alguns documents.

A partir del segle XV, la caiguda generalisada de l'articulació de la /l/ en l'indefinit *altre* > *atre* afectà també als pronoms personals *nosaltres* i *nosaltros*, donant lloc, respectivament, a *nosatres* i *nosatros*, formes que quedaren registrades en escrits de caràcter popular i administratiu.

Més recentment, la forma *nosatros*, en tota provabilitat hegemònica a nivell oral en el valencià dels sigles XVII - XVIII, encara patí noves evolucions en algunes comarques, i originà, entre unes atres, tant la variant **natros** (usual hui en el Maestrat) com la forma **mosatros** (per canvi de la *n*- inicial de *nosatros*), que, especialment a partir del segle XIX, ve generalisant-se a nivell oral en tot el domini llingüístic. La labialisació de la consonant inicial que s'observa en *mosatros* afectà també – provablement, de manera prèvia en el temps– al pronom dèbil *mos* < *nos*, en un fenomen que s'estudiarà en l'apartat corresponent.

Els escriptors moderns en valencià cult tendixen a preferir la forma *nosatres* (viva també en el parlar de les comarques més septentrionals) com a evolució més directa del *nosaltres* migeval. No obstant, la forma *nosatros*, prou estesa en moltes comarques valencianes, és també correcta, especialment en registres no tan formals, tant orals com escrits; mentres que *nosatres* és especialment apropiada per a situacions formals.

En quant a la variant moderna *mosatros*, provablement la forma més escampada a hores d'ara a nivell oral, és llegítim el seu us en valencià col·loquial en aquelles comarques a on és pròpia, i quan se vol reproduir l'oralitat en un escrit (diàlegs, correspondència informal, etc.). No obstant, ademés de la seua escassa tradició escrita més allà de la lliteratura popular i festiva, presenta la dificultat de que trenca en el consonantisme heretat del llatí, puix introduïx una irregularitat en la raïl de la primera persona del plural: les formes corresponents dels possessius *nostre / nostra / nostres*, contradictòriament, no han donat lloc a una forma evolucionada **mostre / mostra / mostres*.

En les obres acadèmiques i científiques és freqüent l'ús del verb en primera persona del plural per a referir-se a l'autor, encara que este siga individual, a fi de donar un to objectiu a les afirmacions del text i diluir la presència subjectiva de l'emissor, motiu pel qual se denomina *plural de modèstia*. Generalment este plural se manifesta per les desinències verbal de persona, mentres que el pronom *nosatres / nosatros* permaneceix implícit. També s'utilisa la primera persona del plural quan el parlant se sent representant d'un colectiu més ampli:

Pensàrem que era millor refer els càlculs ans de dur el projecte a visar
(parlant l'autor del projecte en el seu client).

Vists els casos exposats, podem concloure que no és cert lo dit fins ara (l'autor d'un estudi dirigint-se als llectors).

16.1.6. Segona persona del singular

La segona persona del singular *tu* designa a l'oyent:

Tu espenta, que yo guie el coche.

Además de *tu* com a tractament de confiança, existix el tractament de respecte *vosté*, l'ús del qual ve fixat implícitament per la norma social en funció de factors extralingüístics.

Vosté concorda en el verb en tercera persona (és apòcop del tractament arcaic *vostra mercé*), i s'usa habitualment per a dirigir-se a persones de major edat o superior estatus social (les quals, probablement, usaran el *tu* per a contestar), aixina com també en situacions comunicatives de certa formalitat entre desconeguts, com les relacions administratives, mercantils o de negocis (casos en els que tant el parlant com l'oyent tendiran a usar el *vosté* per a dirigir-se a l'atre interlocutor):

¿Doctor, creu vosté que és greu?

Aprofite [vosté] les ventages de domiciliar la seua nòmina en este banc.

Marque vosté en el formulari l'opció desijada i entregue'l en la finestra número huit.

No obstant, en les últimes dècades s'observa una extensió creixent de l'ús de *tu* en situacions en que tradicionalment venia usant-se *vosté*; especialment, en les relacions intrafamiliars.¹⁸²

¹⁸² Hui només algunes persones de certa edat tracten de *vosté* a sos pares, tios, sogres... i als seus majors en general. En l'àmbit rural encara es conserva esta costum.

Només en casos molt concrets la jerarquia de l'interlocutor exigeix l'ús del pronom arcaic *vós*, que es construeix en el verb en segona persona del plural i que en l'actualitat s'usa a soles en persones de molt alta dignitat o per a reproduir les formalitats de la llengua antiga:

Senyora: les dones del poble han preparat una cistella de fruita per a vos.

Vós sabeu que no són certes eixes acusacions.

Se conserven recialles del seu us en fórmules fixades del llenguatge religiós: *¡Oh santa Mare de Deu / Mare dels Desamparats, no nos abandoneu, ni en la vida, ni en la mort, ni en el Tribunal de Deu.*

Per influència de la normativa catalana, alguns gramàtics propugnen un us forçat de *vós* en el llenguatge administratiu o mercantil, dirigint-se a una sola persona (encara que, habitualment, sense fer explícit el propi pronom), donant lloc a redaccions fosques i artificials en les que ademés no queda clar si el destinatari és individual o col·lectiu:

Estimat client: Vos recomanem que llegiu atentament les clàusules i firmeu al final del document (totalment desaconsellable).

En estos casos ha d'usar-se *vosté* (o en son cas el plural, *vostés*) a no ser que vullga donar-se a la situació comunicativa un matís d'informalitat i el destinatari siga clarament plural; en tal cas, podrà usar-se alternativament *vosatres / vosatros*:

Estimat client: Li recomanem que lligga atentament les clàusules i firme al final del document.

Ans d'entrar deixeu eixir.

Espente la porta.

Toquen a la porta per a entrar.

Mantinga la distància de seguretat.

16.1.7. Segona persona del plural

La segona persona del plural *vosatres / vosatros*¹⁸³ designa qualsevol conjunt que incloga a l'oient, però no al parlant:

Vosatres / vosatros no sabeu lo que m'ha costat aplegar aquí.

Vosatres /vosatros sou més ràpides que elles.

¹⁸³ Les mateixes observacions fetes per a *nosatros* són aplicables en este cas, en relació en el pronom arcaic *vosaltres* i l'actual *vosatres / vosatros*.

Com en el cas del singular, además de *vosatres / vosatros* com a tractament de confiança, s'usa *vostés*,¹⁸⁴ que concorda en tercera persona del plural en el verb com a tractament de respecte:

¿Qué prendran [vostés] de postres?

16.1.8. Tercera persona del singular

La tercera persona del singular *ell / ella* designa ad aquell o allò de lo que es parla. La tercera és l'única persona en la que es diferencia entre una forma masculina i una altra femenina del pronom personal.

En general, els pronoms personals forts de tercera persona del singular s'usen a soles quan aquell de qui es parla té entitat animada:

Ell és massa intel·ligent com per a no donar-se conte.

Ma yaya fon molt bona cuinera; este pastitx el faç sempre pensant en ella.

Per a fer referència a elements inanimats no s'usen pronoms personals forts en funció de subjecte, mentres que en funció de complement directe o indirecte s'utilisen només pronoms dèbils o directament no se n'utilisa cap, si el context no ho requerix.

*El riu Túria naix en el poble aragonés de Guadalaviar. És el tercer riu valencià en llongitud (i no: *Ell és el tercer...).*

*Lleva'ls un poc la pols (i no *Lleva ad ells la pols, referint-se als mobles d'una habitació).*

És possible l'ús dels pronoms forts precedits de preposició en funció de complement circumstancial o de règim, encara que facen referència a entitats inanimades:

S'ha comprat un ordenador nou i està molt content en ell.

Mos pares m'han contat que teníem una caseta en el camp, pero yo no m'enrecorde d'ella.

En canvi, sí és comú referir-nos a elements inanimats per mig de pronoms demostratius, independentment de la seua funció (vore capítul 13).

¹⁸⁴ En el valencià meridional existix la variant dialectal *vostens*, creada segurament per analogia en les paraules que acaben en *-e* àtona (encara que en *vosté* és tònica, com ho és en *café*, que coneix el plural *cafens*) i que fan el plural en *-ens* com ara *vèrgens, imàgens, jóvens, hòmens...*

16.1.9. Tercera persona del plural

La tercera persona del plural *ells /elles* designa qualsevol conjunt que no incloga ni al parlant ni a l'oyent. També presenta una forma masculina i una altra femenina. En este cas sí pot donar-se l'us de *ells / elles* aplicat a objectes inanimats, especialment quan estan modificats per numerals o indefinits:

S'han recuperat tres escultures; dos d'elles són egípcies i la tercera és grega.

Els hòmens han vengut a treballar, i han segut ells qui ho han decidit.

16.1.10. Funció reflexiva i recíproca

Hi ha també una funció reflexiva que apareix quan l'acció recau sobre un complement que resulta ser el mateix subjecte de l'oració. En tal cas, el pronom va sempre introduït per una preposició.

En el cas de la primera i la segona persones no hi han formes específiques per a l'us reflexiu i s'ampren les formes generals dels pronoms forts, seguides de l'indefinit *mateixa*:¹⁸⁵

*M'he impost un castic a **mi** mateixa.*

*Que sigam exigents en la faena és sempre bo per a **nosatros** mateixa.*

Únicament per a la tercera persona existix un pronom específic, *sí*, invariable en gènere i número:

*El quadro en **sí** és molt senzill, pero el marc és preciós.*

*Els assessins estaven fòra de **sí**.*

És habitual que el pronom *sí* vaja reforçat també per l'indefinit *mateixa*; en estos casos *ell/ella/ells/elles* poden usar-se de forma equivalent:

*Han donat lo millor de **sí** / d'**elles** mateixa, pero no han pogut conseguir-ho.*

*El dictador acabà proclamant-se a **sí** / ad **ell** mateixa emperador.*

En estes situacions és també possible que els pronoms *ell/ella/ells/elles* facen referència a objectes inanimats:

*Els panels s'orienten per **sí** / **ells** mateixos en funció de la posició del sol.*

¹⁸⁵ Com ya s'ha comentat adés, en la llengua viva sol utilitzar-se en estos casos la forma femenina *mateixa*, de manera invariable, independentment del gènere o número del pronom personal.

Existix també una **funció recíproca** quan l'acció es realisa mútuament entre diverses persones o objectes: llavors s'usen les mateixes formes que per a la funció reflexiva, sense el reforç de *mateix*.

Les mones se llevaven les puces entre sí.

Eren contínues les discussions entre ells.

16.2. ELS PRONOMS PERSONALS DÈBILS. FORMES I FUNCIONS

16.2.1. Forma dels pronoms personals dèbils

Els pronoms dèbils són una classe de pronoms àtons (sense accent prosòdic) que sempre acompanyen a un verb, al qual s'anteponen (pronoms proclítics) o es posponen (pronoms enclítics). Estos pronoms presenten multitud de formes segons la persona, número, funció i posició en la frase.

Les seues formes *principals* o *plenes* són les següents:¹⁸⁶

		<i>Singular</i>	<i>Plural</i>	
1era persona		<i>me</i>	<i>nos</i>	
2ona persona		<i>te</i>	<i>vos</i>	
3era persona	Reflexiu	<i>se</i>		
	Complement directe definit o acusatiu	Masculí	<i>lo</i>	<i>los</i>
		Femení	<i>la</i>	<i>les</i>
	Complement directe indefinit		<i>ne</i>	
	Complement directe neutre		<i>ho</i>	
	Atribut			
	Complement indirecte o datiu		<i>li</i>	<i>los</i>
	Partitiu		<i>ne</i> ¹⁸⁷	
Complement introduït per “de”		<i>ne</i>		
Complement predicatiu o circumstancial no introduït per “de”		<i>hi</i>		

¹⁸⁶ Alguns manuals no consideren als pronoms dèbils *ho*, *hi* i *ne* com a “verdaders” pronoms personals, puix no substituïxen en realitat a una de les tres persones clàssiques del discurs. Aixina i tot, havem preferit mantindre la classificació habitual, per resultar més didàctica.

¹⁸⁷ En este cas, el pronom *ne* pot adoptar funcions de complement directe o de subjecte de l'oració.

16.2.1.1. Pronoms dèbils invariables: les, li, nos, vos, ho, hi

Els pronoms *les, li, nos, vos, ho* i *hi*, són invariables i presenten sempre la mateixa forma, en independència de la seua posició i del verp al qual acompanyen.

Les formes *nos, vos* adopten la forma principal sempre i en qualsevol posició en valencià modern: *Nos diuen que callem. Eixa chica nos està mirant. Vos duré un regalet. Crec que nos podríem fer unes cervesetes. Pareix que vos pagaran pronte. Nos agraden molt les clòchines. Porta-nos un recort. Ell vos convidarà. Estic molt content de vore-vos.*

Les formes *ens* i *us* són totalment arcaiques i estranyes al valencià actual, i s'ha de recordar ademés que en la llengua migeval s'usaven darrere de paraules acabades en vocal (generalment monosil·làbiques). Per este motiu, no pareix raonable resucitar-les. Per tradició, únicament pot acceptar-se la forma *ens* (o la seua variant apostrofada *'ns*, darrere de verp acabat en vocal) en poesia, de forma excepcional i per a facilitar el còmput sil·làbic del vers, com a llicència poètica per a formar sinalefa en una paraula precedent –generalment un monosíl·lab– que acabe en vocal.

La variant popular i moderna *mos* (segurament apareguda per analogia en el pronom de primera persona del singular, *me*) pot utilitzar-se en normalitat quan se vullga reflectir la llengua parlada (per eixemple, en diàlects, cine, sèries de televisió o obres de teatre), pero s'ha de continuar escrivint i dient *nos* en escrits o alocucions més formals, per ser una forma viva en gran part del valencià i per tractar-se de la variant clàssica i etimològica usada pels nostres millors escriptors.

En quant al pronom *ho*, si be la seua forma escrita és invariable, se pronuncia de diferent manera segons la seua posició i les paraules que l'acompanyen:

- Davant de verp, quan escomença per consonant, se sol pronunciar, com a norma general, [e̞]:¹⁸⁸

Ho faré despusdemà. [e̞] *faré despusdemà.*

Ho pensaré millor. [e̞] *pensaré millor.*

- Davant de verp, quan escomença per vocal, se pronuncia [w]:

Ho amaga a tots. [w] *amaga a tots.*

Ho escolte tot. [w] *escolte tot.*

¹⁸⁸ Tampoc resulta estrany en este cas escoltar [u] / [ɥ]: [u] *faré despusdemà*, [u] *pensaré millor*, especialment si el pronom *ho* va precedit d'una paraula que acaba en vocal: *Ya [ɥ] pensaré millor.*

- Darrere del verp, quan acaba en consonant, com ara l'infinitiu¹⁸⁹ i el gerundi, o en la *-u* final de diftoncs o triftoncs, se pronuncia [o]:

Vullc fer-ho aixina.

Ha de dir-ho hui.

Ve dient-ho fa dies.

Ves duent-ho espai.

Tingau-ho en conte.

Colliu-ho hui.

Tanqueu-ho ara.

Poueu-ho en poal.

Viu-ho en paciència.

- Darrere de verp, quan este acabe en vocal que no siga la *-u* d'un diftonc o triftonc, se pronuncia [ɯ̃]:

Acaba-ho esta vesprada.

Acaba-[ɯ̃] esta vesprada.

Agrane-ho be.

Agrane-[ɯ̃] be.

Done-ho debades.

Done-[ɯ̃] debades.

- En combinacions binàries de pronoms, el pronom *ho*, que sempre apareix en segona posició, és pronunciat normalment [eɯ̃], excepte quan va darrere de *li*, cas en que es pronuncia [ɯ̃]:

M'ho faré yo a soles.

M'[eɯ̃] faré yo a soles.

Podeu endur-vos-ho.

Podeu endur-vos-[eɯ̃].

Li ho dic ad ell.

Li [ɯ̃] dic ad ell.

Dugau-li-ho.

Dugau-li-[ɯ̃].

¹⁸⁹ En alguna zona del valencià meridional el pronom *ho* darrere d'infinitiu fa que este perga la *-r* final i el pronom *ho* es transforma en *vo*: *penja-vo* (penjar-ho), *di-vo* (dir-ho). Darrere de gerundi també es produïx la transformació de *ho* en *vo*: *dient-vo* (dient-ho), *contant-vo* (contant-ho). Se tracta d'un fet estrictament dialectal que no s'ha de reflectir en l'escriptura.

<i>Darrere de verb acabat en</i>		<i>Davant de verb escomençat per</i>	
<i>consonant o diftonc</i>	<i>vocal</i>	<i>consonant o diftonc</i>	<i>vocal</i>
<i>cantar-ho</i> [kantáro]	<i>canta-ho</i> [kántau]	<i>ho cantes</i> [eukántes]	<i>ho escrius</i> [weskrius]

El fet de que estes articulacions o realitzacions del pronom *ho* segons el context o la cadena fònica no siguen totalment generals i la complicació afegida que supondria tindre-les en conte en l'ortografia, desaconsella que este fet llingüístic, que ha de respectar-se en la parla, tinga un reflex exacte a l'hora d'escriure.

16.2.1.2. Pronoms dèbils que presenten variabilitat de forma: me, te, se, lo, la, los, ne

Els pronoms *me, te, se, lo, la, los* i *ne* adopten, en alguns casos, diferents formes en funció de diversos factors: la posició respecte al verb al que acompanyen, la possibilitat d'elisió vocàlica, la combinació en uns atres pronoms i certs usos dialectals.¹⁹⁰

Estes variants són les següents:

¹⁹⁰ La representació gràfica d'estes "sinalefes" o "elisions" dels pronoms dèbils en contacte en paraules que escomencen o acaben per vocal era prou diferent en la llengua clàssica escrita si la comparem en l'actual, ya que es practicava en tot cas sense signes de puntuació que els separaren entre sí. Aixina, s'escrivia "*me scriu*", "*se acusen*", "*yot dic*", "*aneuvosne*", "*quem doneu*", "*besali*", "*tocam*"...

L'adopció de l'apòstrof i el guionet per a unir els pronoms al verb al que acompanyen tingué lloc prou més recentment, de forma paralela a la pràctica consolidada en unes atres llengües romàniques com ara el francès. Esta pràctica facilita la llectura i l'identificació dels pronoms, pero a l'hora obliga a establir una norma per a la representació escrita d'un fet oral que en la parla quotidiana no seguix en ocasions unes normes estrictes (i que en alguns casos varia segons els dialectes del valencià).

<i>Forma principal</i>	<i>Forma invertida</i>	<i>Formes apostrofades</i>	
<i>me</i>	<i>em</i>	<i>m'</i>	<i>'m</i>
<i>te</i>	<i>et</i>	<i>t'</i>	<i>'t</i>
<i>se</i>	<i>es</i>	<i>s'</i>	<i>'s</i>
<i>ne</i>	<i>en</i>	<i>n'</i>	<i>'n</i>
<i>lo</i>	<i>el</i>	<i>l'</i>	<i>'l</i>
<i>la</i>	-	<i>l'</i>	-
<i>los</i>	<i>els</i>	-	<i>'ls</i>

L'ús d'estes variants obediex a les regles que es descriuen en els apartats següents.

i. Pronom en posició enclítica (darrere de verp):

- a) Si el verp acaba en una vocal que no és la *u* final d'un diftong decreixent, s'usa la forma apostrofada si existix: *desaigua'l*, *agarre's*, *meneja't*, *vore'ls*.¹⁹¹

Si esta forma apostrofada no existix per al pronom utilisat, se gasta la forma principal unida al verp per mig d'un guionet: *empoma-ho*, *toca-li*, *acosta-nos*.

- b) Si el verp acaba en **consonant** o **diftong** decreixent, s'usa sempre la forma principal, unida al verp per mig d'un guionet: *alçar-te*, *depositeu-ne*, *alfarrassar-lo*, *torcar-los*.

ii. Pronom en posició proclítica (davant de verp):

- a) Si el verp escomença per vocal o *h*, s'usa la forma apostrofada si existix: *t'ha nomenat*, *s'obri*.

Quan esta forma apostrofada no existix per al pronom utilisat, s'utilisa la forma principal: *hi havia*, *vos defén*, *les ofén*.

- b) Si el verp escomença per consonant, s'accepta indistintament l'ús de la forma principal o de l'invertida en aquells pronoms que presenten les dos formes: *me pareix* / *em pareix*, *te criden* / *et criden*, *se chupla* / *es chupla*, *ne du* / *en du*.

¹⁹¹ Coloquialment és freqüent l'ús de les formes principals dels pronoms *lo* i *los* darrere de verp acabat en vocal: *espera-lo*, *vore-los*, si be esta innovació ha d'evitar-se en registres més formals.

L'única excepció són els pronoms *lo, los*, per als quals s'ha generalitzat modernament en esta posició, en la majoria del valencià, l'ús únic de la forma invertida: *el deprén, els telefoneja a sovint*.¹⁹²

Respecte als doblats *me/em, te/et, se/es, ne/en*, se recomana no obstant, com a norma d'estil, seguir la pràctica del valencià clàssic,¹⁹³ que sense ser sistemàtica consistix en:

- a) Usar la forma principal *me, te, se, ne* al principi de frase o darrere d'un signe de puntuació que introduïxca una pausa: *Me pareix que no tens raó. Se sent astralejar ad algú. ¿Te trobes be? Ne duc dèsset. Si parle, me fa mal la gola.*
- b) Usar també la forma principal quan la paraula que antecedeix al pronom acaba en consonant o diftong decreixent: *Mai se llava les mans. ¿Cóm te diuen? Ampar me cau fatal. Ell ne durà unes quantes més.*
- c) Usar la forma invertida *em, et, es, en* si la paraula antecedent (especialment, si és monosil·làbica), acaba en vocal distinta de *u* final de diftong: *Com si em besares el tò. La dòna en qui et casaràs, fes que siga de ton braç. Qui en fa cent i no en fa una, com si no en fera ninguna. També et convé. L'oració es descompon en un subjecte i un predicat. No es sent res.*¹⁹⁴ *Un bon amic no es troba ni en cresol. Ma*

¹⁹² La majoria del valencià usa només les formes invertides *el, els* de complement directe (*el portem, els tinc*) i *els* de complement indirecte (*els porte una cosa*). En est últim cas, s'ou en alguns llocs una variant alternativa "lis" apareguda contemporàneament, derivada del singular "li", i que tots els models llingüístics donen com a incorrecta.

A soles en el valencià del Maestrat i els Ports se mantenen en vitalitat les formes clàssiques plenes *lo, los* en posició proclítica (*lo portem, los tinc, los porte una cosa*), paralelament al manteniment de l'article clàssic *lo, los* (*lo pare, los amics*). No obstant, esporàdicament, pot oir-se en alguns punts fòra de les dos comarques anteriors l'ús de *los* en funció de complement indirecte de tercera persona del plural, segurament mantengut per analogia en *nos* i *vos*: *Vicent los ha donat pa, Els diré que los ho envien* (usats en la Safor i la Vall dels Alcalans). Estos usos de les formes plenes dels pronoms personals *lo, los* se consideren correctes normativament, puix reflectixen un estat anterior en l'evolució de la llengua, si be es recomana no utilitzar-les en situacions comunicatives d'alcaç major que l'estrictament comarcal, per no resultar habituals en un nivell general.

¹⁹³ L'ús davant del verp de les formes invertides *em, et, es, en* (en algunes variants en la pronunciació: singularment *et*, que sol pronunciar-se *el*) pareix predominar en el dialecte central-meridional del valencià (entre el Xúquer i, aproximadament, la línia virtual que unix les poblacions de Biar i Busot): *em porta, et diuen* (pronunciat habitualment *el diuen*), *es troba, en tinc*.

Per contra, al nord del riu Xúquer i també al sur de la línia Biar-Busot (per tant, incloent els parlars tradicionals de les ciutats de Castelló de la Plana, València, Alacant i Elig, i ciutats mijanes com Vinaròs, Benicarló, Burriana, Villarreal, Sagunt, Lliria, Torrent, Alzira, Novelda o Crevillent) predominen les formes principals *me, te, se, ne*: *me porta, te diuen, se troba, ne tinc*. Este és, per tant, l'ús majoritari en la llengua valenciana actual. No obstant, les dos variants tenen una certa presència tant en una com en atra zona de predomini de les formes contràries, com a recialla de l'ús clàssic d'estes dos formes, i també pel contacte lògic de parlants de totes les comarques.

¹⁹⁴ S'utilisa *es* encara que la paraula següent escomence per *s*:- *La que es situa a la dreta. No es servix res bo ací.*

mare diu que em farà faixa i jopetí de seda. Ni sopem ni es mor el senyor pare. Cria corps i en tindràs més.

iii. Possibles combinacions de formes verbals i pronominals

D'acort en els usos descrits, tenim els següents quadros resum en totes les possibles formes segons el pronom, la seua posició i les característiques del verp al qual acompanya:

Grup I. Pronoms que presenten forma principal, forma invertida i les dos formes apostrofades

Forma principal del pronom	Darrere de verp acabat en		Davant de verp escomençat per	
	consonant o diftonc	vocal	consonant o diftonc	vocal
<i>me</i>	<i>lliberar-me</i>	<i>llibera'm</i>	<i>me/em lliberes</i>	<i>m'escrui</i>
<i>te</i>	<i>defén-te</i>	<i>defendre't</i>	<i>te/et llances</i>	<i>t'alces</i>
<i>se</i>	<i>unflar-se</i>	<i>alce's</i>	<i>se/es llava</i>	<i>s'escrui</i>
<i>ne</i>	<i>dugau-ne</i>	<i>arreplega'n</i>	<i>ne/en dus</i>	<i>n'arreplegues</i>
<i>lo</i>	<i>ampreu-lo</i>	<i>ampra'l</i>	<i>el parles</i>	<i>l'arreplegues</i>

Grup II. Pronom que només presenta forma principal, forma invertida i forma apostrofada en posició enclítica (darrere de verp)

Forma principal del pronom	Darrere de verp acabat en		Davant de verp escomençat per	
	consonant o diftonc	vocal	consonant o diftonc	vocal
<i>los</i>	<i>empomar-los</i>	<i>empoma'ls</i>	<i>els reballes</i>	<i>els empomes</i>

Grup III. Pronom que només presenta forma principal i forma apostrofada en posició proclítica (davant de verp)

Forma principal del pronom	Darrere de verp acabat en		Davant de verp escomençat per	
	consonant o diftonc	vocal	consonant o diftonc	vocal
<i>la</i>	<i>baratar-la</i>	<i>barata-la</i>	<i>la barates</i>	<i>l'alces</i>

Grup IV. Pronoms que només presenten forma principal

Forma principal del pronom	Darrere de verb acabat en		Davant de verb escomençat per	
	consonant o diftonc	vocal	consonant o diftonc	vocal
<i>les</i>	<i>defén-les</i>	<i>defendre-les</i>	<i>les defens</i>	<i>les escrius</i>
<i>li</i>	<i>parlar-li</i>	<i>parla-li</i>	<i>li comentes</i>	<i>li insistixes</i>
<i>nos</i>	<i>enrefileu-nos</i>	<i>enrefila-nos</i>	<i>nos destruïx</i>	<i>nos enrefila</i>
<i>vos</i>	<i>esplayeu-vos</i>	<i>vore-vos</i>	<i>vos veem</i>	<i>vos acostem</i>
<i>ho</i>	<i>ensageu-ho</i>	<i>ensaja-ho</i>	<i>ho tasten</i>	<i>ho ensagen</i>
<i>hi</i>	<i>anar-hi</i>	<i>vore-hi</i>	<i>hi sentim</i>	<i>hi havia</i>

16.2.1.3. Combinacions de dos o més pronoms**i. Combinació de dos pronoms en posició enclítica (darrere de verb)**

En posició enclítica (darrere de verb), els pronoms s'escriuen units al verb i entre sí en guionets, a no ser que hagen d'apostrofar-se. Les normes a aplicar són les següents:

- a) Independentment de que el verb acabe en consonant o vocal, en una combinació de dos o més pronoms en posició enclítica, el primer d'ells sempre es manté en forma principal, encara que existixca per al mateix una forma invertida o apostrofada: *canta-me-la*, *emporta-te-la*, *vore-se-les*, *canvia-los-la* (i no: **canta'm-la*, *emporta't-la*, *vore's-les*, *canvia'ls-la*).

L'única excepció a la regla anterior se produïx si el segon pronom de la combinació és *ho* o *hi*, davant dels quals s'ha d'usar, si existix, la forma apostrofada: *canta-m'ho*, *trobar-t'hi* (i no **canta-me-ho*, *trobar-te-hi*).

- b) Si el primer dels pronoms d'una combinació d'estes característiques és de plural (*nos*, *vos*, *los*), el segon pren la forma invertida, si en té: *mengeu-vos-en*, *dugau-los-el*.¹⁹⁵ Si no en té, s'usarà la mateixa forma principal: *canteu-los-ho*, *agranar-nos-la*.

¹⁹⁵ En ocasions i segons comarques, en la llengua parlada el segon pronom pren la forma principal, mantenint l'us de la llengua antiga, quan se tracta de *lo*, *los*: *dona-los-lo*, *envieu-nos-lo*, *canvieu-vos-los*, en lloc de les formes invertides *el*, *els*. Si be són normativament correctes, convé usar les formes *el*, *els*, més sistemàtiques i actualment les més generals, en un us estàndard de l'idioma: *dona-los-el*, *envieu-nos-el*, *canvieu-vos-els*.

- c) Si el primer dels pronoms d'una combinació d'estes característiques acaba en **vocal**, el segon pronom, si té forma apostrofada, ha d'apostrofar-se junt al primer pronom: *tornar-se'n*, *deixa-me'l*, *engul-te'ls*. Encara que el verp al que acompanye acabe en vocal, l'apòstrof se col·locarà sempre lo més a la dreta possible dins del conjunt de pronoms: *acaba-te'l* (i no **acaba't-el*, *acaba-t'el*).

No obstant, en el cas de que el segon pronom siga *me* o *te*, poden usar-se, per excepció, les formes plenes en lloc de les apostrofades, per ser la combinació habitualment usada en valencià: *fer-se-me tart*, *descontar-se-te*, *amagar-te-me* (més usual que *fer-se'm tart*, *descontar-se't*, *amagar-te'm*).

ii. Combinació de dos pronoms en posició proclítica (davant de verp)

En posició proclítica (davant de verp), els pronoms s'escriuen separats i, en alguns casos, apostrofats, en les següents particularitats:

- a) Si el primer dels pronoms d'una combinació d'estes característiques és **me**, **te**, o **se**, apareix sempre en forma principal (mai invertida): *me la lliges*, *te les menges*, *se les pinten*.
- b) En canvi, si el primer dels pronoms és el de complement indirecte **los**, d'acort en l'ús generalisat del valencià modern, pren només la forma invertida: *els les corriegen*, *els la peixcaren*.
- c) Si el segon pronom és *ho* o *hi*, el primer, si té forma apostrofada, ha d'apostrofar-se: *m'ho cuses*, *s'hi val* (i no: **me ho cuses*, *se hi val*).
- d) Si el primer dels pronoms d'una combinació d'estes característiques és de plural (**nos**, **vos**, **los**), el segon pronom de la combinació, d'acort en la pràctica més generalisada en la llengua actual, pren sempre la forma invertida, escomence el verp per vocal o per consonant: *vos en furten*, *nos els donara*, *nos en abaixem*, *vos en aneu*, *els el esgarraven*.¹⁹⁶

No obstant, per haver segut pràctica també habitual en el llenguatge escrit l'apostrofació del segon pronom quan el verp escomença per vocal, i també per acoplar-se millor a certes pronunciacions dialectals d'esta combinació,

L'ús de la forma principal en el segon pronom se donava també en la llengua antiga i hui dialectalment en uns altres casos, per eixemple: *aneu-vos-ne* en lloc de *aneu-vos-en*, o *anem-nos-ne* per *anem-nos-en*. D'esta última forma deriven certes variants col·loquials actuals i l'interjecció *mone*: *anem-nos-ne* > *anem-mos-ne* > *anem'os-ne* > *anem'o-ne* > *mone*

¹⁹⁶ No són admissibles per contra, articulacions vulgars i no generalisades com *vos (e) la done* per *vos la done* o *nos (e) la dus* per *nos la dus*.

l'apostrofació es considera igualment correcta: *nos n'abaixem, vos n'aneu, els l'esgarraven*.¹⁹⁷

Si el segon pronom no té forma invertida, s'usarà la forma principal: *vos les cusen, els la tinen, vos els ampràrem, els les enganche*; a excepció del pronom *la*, que no té forma invertida, però sí en té d'apostrofa i s'ha d'usar: *La porta, nos l'obria sempre ta mare*. (i no: **nos la obria*).

- e) Si el primer dels pronoms d'estes combinacions acaba en vocal i el segon pronom té forma apostrofada, com *ne, lo* o *los*, est últim ha d'apostrofar-se junt al primer pronom: *se'n torna, me'l deixes, te'ls enguls*.

En canvi, és més comú no apostrofar si es tracta dels pronoms *me* i *te*: *se me fa tart, se te descomtarà, te me fas molt major*, molt més usual que *se'm fa tart, se't descomtarà, te'm fas molt major*.

Però, si el verb al que acompanyen es comença per vocal o hac muda, l'últim dels pronoms de la combinació, si té forma apostrofada, ha d'usar-se en tots els casos junt al verb: *se n'anava, me l'exigix, te l'òmplin, se m'havia fet tart, se t'haja descomtat*.

Esta regla es resumix en que l'apòstrof, cas d'haver-se d'utilisar, se colgarà sempre lo més a la dreta possible, tenint en conte que no poden aparéixer combinacions o formes pronominals inexistents: *se'n van* (i no **s'en van, sen van*), *se n'anà* (i no **s'en anà, se'n anà, sen anà*).

D'acort en les regles anteriors i en les possibilitats combinatòries que permet la sintaxis valenciana per als pronoms dèbils, obtenim decenes de possibles combinacions que es reflectixen en la taula següent:

¹⁹⁷ En este cas, és comú elidir la -s final del primer pronom, especialment la de *nos* (i la seua variant *mos*) i *vos*. El fenomen se dona tant en posició enclítica com proclítica: *vo n'aneu, anem-mo'n, vo'l menjareu, mengeu-vo'l*. Esta pronunciació és acceptable per a un registre coloual de l'idioma en les comarques que és pròpia, però ha d'evitar-se en registres més formals i en l'escriptura.

Possibles combinacions de dos pronoms¹⁹⁸

			me	te	ne	lo	la	los	les	ho	li	nos	vos
me	davant	cons.			me'n	me'l	me la	me'ls	me les	m'ho			
		vocal			me n'	me l'	me l'	me'ls	me les	m'ho			
	darrere	cons.			-me'n	-me'l	-me-la	-me'ls	-me-les	-m'ho			
		vocal			-me'n	-me'l	-me-la	-me'ls	-me-les	-m'ho			
te	davant	cons.	te me		te'n	te'l	te la	te'ls	te les	t'ho		te nos	
		vocal	te m'		te n'	te l'	te l'	te'ls	te les	t'ho		te nos	
	darrere	cons.	-te-me / -te'm		-te'n	-te'l	-te-la	-te'ls	-te-les	-t'ho		-te-nos	
		vocal	-te-me / -te'm		-te'n	-te'l	-te-la	-te'ls	-te-les	-t'ho		-te-nos	
se	davant	cons.	se me / se m'	se te / se't	se'n	se'l	se la	se'ls	se les	s'ho	se li	se nos	se vos
		vocal	se m'	se t'	se n'	se l'	se l'	se'ls	se les	s'ho	se li	se nos	se vos
	darrere	cons.	-se-me / se'm	-se-te / -se't	-se'n	-se'l	-se-la	-se'ls	-se-les	-s'ho	-se-li	-se-nos	-se-vos
		vocal	-se-me / se'm	-se-te / -se't	-se'n	-se'l	-se-la	-se'ls	-se-les	-s'ho	-se-li	-se-nos	-se-vos
los	davant	cons.			els en	els el	els la	els els	els les	els ho			
		vocal			els en	els el	els l'	els els	els les	els ho			
	darrere	cons.			-los-en	-los-el	-los-la	-los-els	-los-les	-los-ho			
		vocal			-los-en	-los-el	-los-la	-los-els	-los-les	-los-ho			

¹⁹⁸ Ha de notar-se que en la taula no s'arreglen combinacions gramaticalment possibles però fictícies des del punt de vista de la llengua real (*te li, vos nos...*).

Tampoc s'ha inclòs el pronom *hi*, per tractar-se d'un pronom en desús en valencià actual, fora de les combinacions proclítics *n'hi, el hi, la hi, els hi, les hi* (en l'ús impersonal del verb *haver*) i les formes lexicalisades també proclítics *m'hi, t'hi, s'hi, nos hi, vos hi*. A pesar de que normativament ha vengut acceptant-se la forma *l'hi*, les combinacions *el hi, la hi* són les úniques usades actualment, además de que eviten la confusió en el pronom *li*.

Pel mateix motiu, també s'han exclòs certes combinacions arcaiques dels pronoms de CD definit i del pronom *ne* en funció adverbial (*l'en, el n', la n...*), estranyes a la llengua actual.

Igualment, a soles se reflectixen les formes que, per resultar més generals, se consideren les pròpies de l'estàndart a utilitzar en un us general de la llengua, encara que en certs casos (d'acort en les recomanacions d'ús descrites en anteriors apartats) hi hagen unes altres solucions també acceptables en els àmbits que siguen pròpies.

			me	te	ne	lo	la	los	les	ho	li	nos	vos
li	davant	cons.			li'n	li'l	li la	li'ls	li les	li ho			
		vocal			li n'	li l'	li l'	li'ls	li les	li ho			
	darrere	cons.			-li'n	-li'l	-li-la	-li'ls	-li-les	-li-ho			
		vocal			-li'n	-li'l	-li-la	-li'ls	-li-les	-li-ho			
nos	davant	cons.			nos en	nos el	nos la	nos els	nos les	nos ho			
		vocal			nos en / nos n'	nos el / nos l'	nos l'	nos els	nos les	nos ho			
	darrere	cons.			-nos-en	-nos-el	-nos-la	-nos-els	-nos-les	-nos-ho			
		vocal			-nos-en	-nos-el	-nos-la	-nos-els	-nos-les	-nos-ho			
vos	davant	cons.			vos en	vos el	vos la	vos els	vos les	vos ho			
		vocal			vos en / vos n'	vos el / vos l'	vos l'	vos els	vos les	vos ho			
	darrere	cons.			-vos-en	-vos-el	-vos-la	-vos-els	-vos-les	-vos-ho			
		vocal			-vos-en	-vos-el	-vos-la	-vos-els	-vos-les	-vos-ho			

iii. Combinacions de tres i més pronoms

Les combinacions ternàries no són tan freqüents i segueixen les següents normes:

- a) El primer dels pronoms apareix sempre en forma principal: *se te la carregaren, mengeu-se-me-les*.
- b) El segon i tercer pronom segueixen les normes de combinacions per a dos pronoms, i per tant poden aparèixer formes apostrofades o invertides, que aniran separades si es col·loquen davant del verb, o unides per guions a les demés parts del conjunt, si van darrere, d'acort en les normes ja descrites: *se nos el menjaren, se me l'endugué, esvarar-se-li'n*, etc.

Combinacions de quatre o inclús cinc pronoms són gramaticalment possibles, encara que completament artificials i inusuals en la llengua viva: *se te la n'hi emportava*.

16.2.2. Us i funcions dels pronoms dèbils

16.2.2.1. Generalitats

Tal i com s'ha avançat adés, els pronoms dèbils de primera i segona persona designen, respectivament, l'emissor i receptor de l'acte comunicatiu:

Aní a collir-te fraules (te = a tu, receptor de l'acte comunicatiu).

Nos abellia escabuçar-nos en la mar (nos = a nosatres, emissor de l'acte comunicatiu).

Per contra, els de tercera persona fan referència a un element del discurs que no és l'emissor ni el receptor. Est element ha de ser sempre recuperable pel context: be pel context textual, quan el pronom remet a un element anterior del discurs (*l'antecedent*), be perque la situació comunicativa permet identificar-lo de forma inequívoca:

Volia llavar el coche pero a soles el poguí rentar (el = el coche).

Quedaven a soles sis anous i n'agarrà tres (n' = anous).

Apaga-la (senyalant la llum), que en acabant te queixaràs de la factura.

En alguns casos, per a augmentar la força expressiva del discurs i destacar l'importància d'un complement sobre el restant de l'oració, dit complement se desplaça a l'esquerra o dreta de l'oració, separat per coma, i se reprén obligatòriament pel pronom dèbil corresponent:

La frontera de la casa, la pinta sempre de vert. (la = la frontera de la casa).

Al meu gendre Uiso, tracta'l be. ('l = al meu gendre Uiso).

Fes-me el favor de saludar-lo com toca, al nostre veí (lo = el nostre veí).

Comparem en construccions equivalents que no necessiten pronom:

Pinta sempre de vert la frontera de la casa.

Tracta be al meu gendre Uiso.

Fes el favor de saludar com toca al nostre veí.

També és possible antepondre un complement (directe o indirecte) al verp, únicament per a convertir-lo en tema del nostre enunciat, sense emfatitzar-lo, i llavors el complement se reprén obligatòriament pel pronom corresponent, pero no va separat per coma (vore l'epígraf 9.6.3):

—*Conec a Andreu des de fa poc de temps.*

—*Puix yo a Andreu el conec des de ben menut.*

Els pronoms també poden fer referència a un element que va a indicar-se de forma imminent en la mateixa oració –un *conseqüent*–:

Quan els descongeles, bull els pèsols immediatament (els = els pèsols)

En tots els casos diem que els pronoms pronominalitzen els sintagmes nominals o elements oracionals substituïts, en actuar en les seues mateixes funcions i significat.

Ademés d'estes funcions fonamentals, certs pronoms dèbils (*ne* i *hi*, i els pronoms reflexius de 1era, 2ona i 3era persona) actuen, en ocasions, de forma inseparable o “lexicalisada” en determinats verps nomenats “pronominals”, sense que dites partícules substituïquen un antecedent o conseqüent concret. Açò es descriurà en apartats posteriors.

16.2.2.2. Pronoms de complement directe, atribut, indirecte i reflexius. Consideracions bàsiques¹⁹⁹

i. El complement directe

El complement directe (també conegut com a *objecte directe*) és una part de l'oració que complementa als verps transitius (verps que, per sí a soles, no tenen un significat complet). Nomina a l'objecte (CD de “cosa”) o ser (CD de “persona”) en el qual recau directament l'acció del verp:²⁰⁰

Ells compraren les creïlles.

El llibre té moltes il·lustracions.

Sintàcticament (vore capítul de preposicions) s'introduïx per la preposició *a* quan fa referència a persones o objectes personificats i s'introduïx sense preposició en el restant de casos:

Voràs a Ampar.

¹⁹⁹ En el capítul 19 pot trobar-se una descripció més extensa del funcionament dels diferents complements del predicat.

²⁰⁰ És conegut que, per a una millor identificació del complement directe, és útil la transformació de l'oració a veu passiva. En tal cas, el complement directe passa a ser el subjecte de l'oració, i lo que era subjecte passa a ser complement agent, introduït per la preposició *per*.

Per a una oració com *Chimo ajudarà a Vicent a preparar la paella*, la mateixa oració en veu passiva seria *Vicent serà ajudat per Chimo a preparar la paella*. Veem que *Vicent* se convertix en subjecte de l'oració en veu passiva. Per tant, era complement directe en l'oració inicial.

Si desigem pronominalitzar dit complement, recorrerem al pronom adequat per a substituir-lo. En este cas, *a Vicent*, per ser nom propi, és un complement directe definit masculí singular, que s'ha de substituir pel pronom *lo*, el qual s'apostrofa en *l'* en col·locar-se davant d'un verp escomençat per consonant: *Chimo l'ajudarà a preparar la paella*.

Voràs la rellongeria.

Els pronoms que poden fer funció de complement directe no reflexiu, en les particularitats que es descriuran en apartats successius, són:

		<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
1era persona		<i>me</i>	<i>nos</i>
2ona persona		<i>te</i>	<i>vos</i>
3era persona	Complement directe definit	Masculí	<i>lo</i>
		Femení	<i>la</i>
	Complement directe indefinit		<i>ne</i>
	Complement directe neutre		<i>ho</i>
	Complement directe partitiu		<i>ne</i>

En el cas del complement directe de tercera persona no reflexiu, els pronoms *lo*, *la*, *los*, *les* se reserven per a complements dits “definites”.

A efectes de pronominalisació, són complements directes definites els modificats per un article definit o indefinit (*el*, *la*, *els*, *les*, *un*, *una*, *uns*, *unes*),²⁰¹ un possessiu (*el meu*, *la teua*, *son...*), un demostratiu (*este*, *eixos*, *aquelles...*), un numeral (*dos*, *tres*, *quatre...*) o un indefinit precedit d'article (*les mateixes*, *els atres...*); aixina com també els noms propis:

Yo llogue els coches

Yo llogue uns coches

Yo llogue estos coches

Yo llogue els teus coches

Yo llogue els mateixos coches

Yo llogue els atres coches

Yo llogue dos coches

→ *Yo els llogue*

Notem que els sintagmes introduïts pels articles indefinits *un*, *una*, *uns*, *unes*, al ser represos per un pronom se convertixen en definites, i són substituïts també, en

²⁰¹ Pero no per l'article neutre *lo*.

conseqüència, per un pronom definit: *Va vore uns hòmens en el bar i els saludà confiadament.*

En casos diferents, que s'estudien en apartats posteriors, s'usen els pronoms *ne* i *ho*.

ii. L'atribut

L'atribut és un complement que a soles compareix en verps nomenats "copulatiu": *ser, estar, paréixer* i *semblar*. Té la particularitat de que concorda en gènere i número en el subjecte:

Ma germana està massa grossa.

Estos arbres són enormes.

Té un funcionament diferent al del complement directe, puix se substituïx pel pronom neutre *ho*, independentment del gènere i número que presente l'atribut: *Ma germana ho està* (grossa); *Estos arbres ho són* (enormes).

iii. El complement indirecte

El complement indirecte (també conegut com a *objecte indirecte*) és un receptor, benefactor o meta de l'acció verbal. Va introduït per la preposició *a*:

Batiste durà els bolletins als amics (CD: els bolletins. CI: als amics).

Comprí un espill a Aleixandre (CD: un espill. CI: a Aleixandre).²⁰²

Els pronoms de complement indirecte no reflexius són els mateixos que els de complement directe per a la primera i segona persones, i distints per a la tercera. Són invariables en gènere, pero no en número:

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
1era persona	<i>me</i>	<i>nos</i>
2ona persona	<i>te</i>	<i>vos</i>
3era persona	<i>li</i>	<i>los</i>

²⁰² En este cas, observem que, si transformem l'oració a veu passiva, el complement indirecte continua funcionant com a tal, sense variacions: *Els bolletins seran duts per Eduart als amics. Un espill fon comprat per mi a Aleixandre.*

Convé insistir en que *li/los*, com a pronoms que substituïxen al complement indirecte d'una oració, són variables en número, pero no en gènere (funcionen igual per al masculí i el femení).

Tal i com s'ha explicat en apartats precedents, *li* és sempre invariable, independentment de la seua posició i del verp (per tant, no s'apostrofa),²⁰³ mentres que *los* s'invertix en *els* davant de verp i s'apostrofa en *'ls* darrere de verp acabat en vocal:

Li canta una albada.

Li demanà que ixquera.

Porta-li una navaixa.

Amaguem-li els joguets.

Els canta una albada.

Els demanà que ixqueren.

Porta'ls una navaixa.

Amaguem-los els joguets.

iv. Els pronoms dèbils en funció reflexiva

Les construccions reflexives són aquelles en les que el subjecte està doblement implicat en l'acció verbal: per una banda, realisa l'acció verbal i, per una altra, la rep de manera directa. Aixina, en *Mon fill ya es vist a soles* tenim que *mon fill*, que és el subjecte, és a l'hora l'objecte afectat que queda vestit com a resultat de l'acció del verp.

En valencià les construccions reflexives estan marcades per la presència del pronom reflexiu específic *se* per a la tercera persona, singular o plural. En canvi, els pronoms de primera i segon persona no presenten formes específiques de reflexivitat, de manera que, per posar un cas, *me* té valor reflexiu en *Me pinte les ungles dos voltes al mes* i no reflexiu en *Quan me va vore, Elena m'abraçà afectuosament*.

Considerant la reflexivitat en sentit ample, queda definida formalment pel fet de que el pronom dèbil (*me, te, se, nos, vos*), encara que és un pronom de complement, concorda en el subjecte.²⁰⁴ Podem establir aixina les següents classes de construccions reflexives:

²⁰³ Per analogia en *li*, ha aparegut modernament la forma **lis* en lloc de *los* per al plural. Eixa forma c carix de tradició i no és general en valencià, per lo que s'ha d'evitar.

²⁰⁴ Vore López García, A., *Gramática del español*, vol. 2., cap. 20.

- a) Les reflexives pures són aquelles en les que el pronom *se* representa un complement directe o indirecte que té el mateix referent que el subjecte, és dir, que el subjecte i el complement coincidixen en la mateixa persona o cosa:

Pere s'afaita cada dos dies (*s'*, que ací funciona com a complement directe, se referix al subjecte *Pere*).

Pere s'afaita el cap tots els mesos (*s'*, que funciona com a complement indirecte, se referix al subjecte *Pere*).

Me rasque el braç perquè m'han picat els mosquits > *Toni es rasca el braç perquè li han picat els mosquits* (*me* i *es*, que funcionen com a complements indirectes, remetent respectivament als subjectes *Yo* i *Toni*).

La chiqueta es cordà ella mateixa la jaqueta perquè tenia fret (*es* funciona com a complement indirecte i se referix al subjecte *la chiqueta*).

Pau, no et faces el llonguis, que m'has sentit perfectament > *Pau se fa el llonguis perquè no li interessa que es parle d'això* (*et* i *se*, que funcionen com a complements directes, remetent al subjecte *Pau*).

- b) Les construccions recíproques constitueixen una variant de les reflexives. Se caracterisen perquè cada membre d'un subjecte plural executa l'acció sobre els demés membres, a l'hora que rep d'ells la mateixa acció que efectua:

Ampar i yo nos abraçarem l'u a l'atre en molta emoció.

Mos germans s'escriuen mútuament missatges de mòbil sense parar.

Els dos cosins se barallen contínuament.

Taparen els ulls als concursants per a que no pogueren veure's l'u a l'atre.

- c) Encara que no realisen ninguna funció de complement en l'oració, també es consideren reflexius els clítics que apareixen junt als denominats verbs pronominals, puix no deixen de concordar en el subjecte. Els verbs pronominals poden ser essencialment pronominals, quan únicament existixen en la forma reflexiva (*S'arrepentí immediatament del seu comportament*), o accidentalment pronominals, si coneixen també la construcció sense pronom:

S'alçà a les sis del matí (construcció pronominal) / *Alçà la mà per a preguntar al professor* (construcció no pronominal).

Se cansà de tant d'esperar (construcció pronominal) / *La llarga espera el cansà* (construcció no pronominal).

Se'n va de viatge (construcció pronominal) / *Va al cine tots els dimecres* (construcció no pronominal).

Els verps pronominals poden dur complement directe, pero el pronom reflexiu, en conte de concordar en ell, concorda en el subjecte: *T'has menjat tres gelats i ara et fa mal la panxa.*

- d) Relacionada en els verps pronominals està la denominada *veu* o *construcció mija*, que expressa el canvi experimentat per algun objecte, matèria o substància: *S'ha tancat la porta; L'aigua se n'ix de la canonada; La porta s'ha dilatat per la calor i ara no tanca...* Se denomina mija perque semànticament el subjecte està a mitan camí entre el subjecte agent de la veu activa i el subjecte pacient de la passiva.
- e) També duen pronoms reflexius les construccions de passiva pronominal, caracterisades per la presència del pronom *se* de tercera persona concordant en un subjecte singular o plural:

El palau dels Borja començà a construir-se en el sigle XV per orde d'Anfós el Vell (passiva pronominal) / *El palau dels Borja fon començat a construir en el sigle XV per orde d'Anfós el Vell* (veu passiva perifràstica).

Estos sis yogurts se venen de manera inseparable (passiva pronominal) / *Estos sis yogurts són venuts per l'empresa fabricant de manera inseparable* (veu passiva perifràstica).

La nova proposta s'estudiarà en la junta general del dimecres (passiva pronominal) / *La nova proposta serà estudiada en la junta general del dimecres* (veu passiva perifràstica).

- f) Finalment, els pronoms reflexius s'utilisen també en les oracions impersonals. En elles el pronom de complement *se* ya no concorda en ningun subjecte concret, ya que estes construccions se definixen precisament per l'absència de subjecte. No obstant, el *se* que apareix en elles no deixa de ser un pronom reflexiu, puix no concorda en el complement directe, sino que permanece invariable en singular encara que el complement siga plural, com si concordara en un subjecte indeterminat general: *En la cerimònia se premià als millors estudiants* = *En la cerimònia u /algú premià als millors estudiants; Se parla anglés i alemà.*²⁰⁵

La diferència entre les oracions passives pronominals i les impersonals pot apreciar-se quan apareix un sintagma nominal animat, puix en les impersonals el sintagma funcionarà com a objecte directe i anirà precedit per la preposició *a*, mentres que en les passives pronominals serà el subjecte i concordarà en el verp. No obstant, en estos casos la passiva pronominal pràcticament no s'utilisa mai i s'ampra en el seu conte la passiva perifràstica o l'impersonal. Únicament podríem trobar algun cas acceptable de passiva pronominal referit a animals:

²⁰⁵ La referència del *se* a un element general se veu més clarament comparant estes impersonals en les construccions franceses equivalents: *Ací es parla anglés - Ici on parle anglais.*

En esta associació els gossos s'adestren professionalment (passiva pronominal).

En esta associació els gossos són adestrats professionalment (passiva perifràstica).

En esta associació s'adestra professionalment als gossos (impersonal).

**En la festa es premiaren els màxims golejadors* (passiva pronominal incorrecta).

En la festa foren premiats els màxims golejadors (passiva perifràstica).

En la festa se premià als màxims golejadors (impersonal).

La diferència entre una passiva pronominal i una impersonal s'observa també quan apareix un sintagma nominal plural, puix la passiva concordarà en plural, mentres que la construcció impersonal, que en este cas a penes s'utilisa, mantindrà el verp en singular:

Se venen pisos (passiva pronominal)

Se ven pisos (impersonal, inhabitual i estranya).

Finalment, quan apareix un sintagma nominal no animat singular, la passiva pronominal i l'impersonal coincidixen i no sempre és possible diferenciar-les (*Se ven pis*: impersonal o passiva), si be la passiva pronominal sol portar el sintagma determinat i antepost al verp, puix no deixa de ser el subjecte, mentres que la construcció impersonal tendix a dur-lo pospost, puix en ella fa la funció d'objecte directe:

El pis se ven a través d'un particular (passiva pronominal).

Se ven pis (impersonal).

Com havem senyalat adés, la forma dels pronoms reflexius és la mateixa que la dels no reflexius per a primera i segona persona, i distinta per a la tercera, ya siguen de complement directe o indirecte:

	<i>Singular</i>	<i>Plural</i>
1era persona	<i>me</i>	<i>nos</i>
2ona persona	<i>te</i>	<i>vos</i>
3era persona	<i>se</i>	

Ha de dir-se, no obstant, que hi ha una forta tendència a que l'ús del pronom *se* de tercera persona s'estenga, en valencià parlat, a la primera i segona persones.²⁰⁶

En el restant dels casos, quan els pronoms designen una persona o cosa distinta de la que constituïx el subjecte de l'oració, els pronoms són “no reflexius” i prenen la forma explicada en apartats precedents.

En totes les particularitats expressades, pot elaborar-se el següent quadro resum de pronoms reflexius i no reflexius de complement directe i indirecte:

		<i>Complement directe</i>	<i>Complement indirecte</i>
1era persona	No reflexius	<i>me, nos</i>	
	Reflexius	<i>me, nos*</i>	
2ona persona	No reflexius	<i>te, vos</i>	
	Reflexius	<i>te, vos*</i>	
3era persona	No reflexius	<i>lo, la, los, les</i> <i>ho, ne</i>	<i>li, los</i>
	Reflexiu	<i>se</i>	

(*) *Nos* i *vos* en la llengua coloquial solen ser substituïts per *se* en els casos descrits.

²⁰⁶ En efecte, además d'en la tercera persona, en valencià actual és molt freqüent que la primera i segona persones del plural siguen realitzades en les funcions reflexives també per *se*, en lloc de per *nos* i *vos*. En especial, quan l'oració té implícit un alt grau d'afectivitat o de complicitat en l'interlocutor o interlocutors:

Valencians, en peu alcem-se (en lloc de “alcem-nos”).

S'ho hem de menjar tot (en lloc de “nos ho hem de menjar tot”).

Calleu-se, per favor (en lloc de “calleu-vos”).

Se n'anireu pronte (en lloc de “vos n'anireu pronte”).

Gitem-se ya (en lloc de “gitem-nos”).

Amagueu-se les carteres (en lloc de “amagueu-vos”).

Est us és propi del llenguatge coloquial, si be trascendix a l'escriptura i a nivells formals en algunes ocasions, per estar molt generalisat. Un us paregut existix en dialectes castellans meridionals, com ara l'andalús.

16.2.2.3. Distribució d'usos dels pronoms de complement directe definit i de complement indirecte

En general, el valencià parlant natiu distingeix correctament de forma espontànea els usos dels pronoms de CD i CI:

Cull una bresquilla i dus-me-la (la = la bresquilla que cullgues).

Esta volta el deixaré més temps al foc (el = el menjar que estic cuinant).

Estic fart de Vicent. Si no li pareix be, que ho faça ell. (li = a Vicent).

Si veus a les meues amigues, no els digues res (els= a les meues amigues).

Porta els furgadents → *Porta'ls.*

Porta a Vicent al colege → *Porta'l al colege.*

Porta els llibres a Vicent → *Porta-li els llibres* (substituint el CI), *Porta'ls a Vicent* (substituint el CD), o *Porta-li'ls* (substituint CI i CD).

Prengam una altra oració com a eixemple:

Lluís durà el regal a les seues amigues el dissabte.

En esta frase “el regal” és complement directe definit, segons s’ha descrit en 16.2.2.2. Per tant, podem pronominalisar-lo aixina: *Lluís el durà a les seues amigues el dissabte.*

En la mateixa frase, “a les seues amigues” és complement indirecte. Per tant: *Lluís els durà un regal el dissabte.*

Podem substituir també els dos complements per pronoms: *Lluís els el durà.*

El dubte, especialment entre valencià parlants no materns, induït per la freqüent confusió castellana de *lo* i *le*,²⁰⁷ pot vindre quan el complement (directe o indirecte) representa a una persona i no a una cosa, i va introduït per la preposició “a” (per a persones o animals). Per eixemple, en la frase:

Lluís ajudarà a Vicent a preparar la paella

pot tindre’s el dubte de si “a Vicent”, que realment és complement directe, pugua ser complement indirecte. O siga, si dir: *Lluís l’ajudarà* o dir, incorrectament, **Lluís li ajudarà.*

²⁰⁷ És de sobra conegut que la principal llengua en la que el valencià està hui en contacte és el castellà, que tot valencià parlant és bilingüe i que molts parlants nous s'incorporen a la llengua valenciana des del castellà, fet que beneficia al nostre idioma pero que genera certes interferències.

La pràctica de posar l'oració en veu passiva resol bona part dels dubtes. No obstant, poden donar-se algunes pautes addicionals del funcionament d'estos pronoms en llengua valenciana, que reforcen la pràctica anterior:

i. Hi ha molts verps que es construïxen en complement directe de cosa i indirecte de persona:

Rafa serví el dinar a Maria.

El mege curà la grip a Miquel.

Furtaren una bossa de mà a Ampar.

En molts d'estos verps és freqüent ometre el complement directe per estar implícit o sobreentès. Quan açò ocorre, el complement de persona, abans indirecte, a voltes passa a funcionar com a complement directe (si és possible la transformació en passiva) i l'enunciat passiu manté el mateix significat que l'actiu. Açò depén de si el verp en qüestió ho permet o no:

El mege curà la grip a Miquel / La grip fon curada pel mege a Miquel / El mege la curà a Miquel, distint de:

El mege curà a Miquel / Miquel fon curat pel mege / El mege el curà

("a Miquel" es torna CD en la segon frase i admet la passiva sense canvi de significat, ya que es pot *curar* tant una *malaltia* com un *malalt*).

Pero açò només pot ocórrer quan el verp, semànticament, ho admeta. Si no és possible la passiva o si l'enunciat passiu implica un canvi de sentit respecte a l'oració activa, el complement de persona continua funcionant com a complement indirecte:

Escriguí a ma filla (CI) → Li escriguí, en us intransitiu de *escriure* (i no *L'escriguí*, ya que no és possible la passiva **Ma filla va ser escrita per mi*).

Escriguí una carta (CD) → L'escriguí, en us transitiu de *escriure* (en efecte, la carta fon escrita per mi).

Va obrir al seu veí (CI) → Li va obrir (i no *El va obrir*, ya que no és possible la passiva *El seu veí va ser obert*, sense que implique un canvi de sentit).

Va obrir el regal (CD) → El va obrir (El regal va ser obert).

ii. Notem que els verps d'afecció síquica –els que designen processos que afecten a l'ànim o produïxen accions o reaccions emotives, com *afectar*, *espantar*, *sorprendre*, *convéncer*, *divertir*, *impressionar*, *molestar*, *ofendre*, *perjudicar*, *preocupar*, etc.–, depenent de distints factors, admeten l'us dels pronoms de CD o CI.

L'elecció d'uns o altres depèn bàsicament de si el subjecte és o no agent actiu de l'acció, i del grau de voluntarietat que té o se li atribueix respecte a l'acció designada pel verb (de forma coherent en la regla general de la veu activa i la passiva):

- si el subjecte és animat i es concep com a agent de l'acció, el complement verbal sol considerar-se directe i s'usen els pronoms corresponents (*A ma mare, **la** sorprenc quan menje molt*).
- si el subjecte és inanimat o és una oració i, per tant, no pot ser concebut com a agent directe de l'acció, el complement es considera indirecte i s'usen els pronoms de CI (*A ma mare **li** sorprén la meua fam*).

iii. Els verbs d'influència –els que expressen accions que tenen com a objectiu influir en una persona per a que realise un determinat acte, com *autorisar, ordenar, invitar* ('animar'), *permetre, exhortar, prohibir, propondre, impedir, manar*, etc.– funcionen en complement indirecte, puix l'acte en qüestió actua com a complement directe (subrallat en els següents exemples):²⁰⁸

***Li** ordení eixecutar la sentència / **Li** ordení que eixecutara la sentència / **Li** ordení l'eixecució de la sentència.*

*Eixa experiència **li** permeté viure a la seua manera.*

***Li** prohibí eixir de la ciutat fins a nova orde.*

***Els** propongué fer un viage a Itàlia.*

*El resol **li** impedix vore en claritat.*

***Quí** **li** manava dir eixa barbaritat.*

*La Policia **els** ordenà que no ho feren.*

Al contrari, el complement de persona és directe en els verbs d'influència que duen, ademés, un complement de règim, açò és, un complement precedit de preposició exigit pel semantisme verbal, com *obligar a, invitar a, convèncer de, incitar a, animar a, forçar a, autorisar a*, etc.:

*Una barrera **la** forçà a desviar-se. (i no *li forçà...)*

*Ella **el** convidà a seguir-la. (i no *li convidà...)*

*A les germanes de sa mare **les** convencé per a que veneren les joyes de la yaya (i no *els convencé...)*

²⁰⁸ Ha de notar-se que, en tots estos casos, este complement directe pot substituir-se pel pronom *ho*, en tractar-se de complements directes neutres segons se definixen en 16.2.2.5: *li ho ordení, li ho permeté, li ho prohibí, els ho propongué...*

iv. Els verps *fer* i *deixar*, quan tenen sentit causatiu, açò és, quan signifiquen, respectivament, “obligar” i “permetre” en les perífrasis [*fer* + infinitiu], [*deixar* + infinitiu], segueixen la mateixa estructura que els verps d’influència, en un matís: quan el verp en infinitiu és intransitiu, se construïxen en complement directe:

*Ell **la** feu baixar al menjador i li mostrà el dinar que havia preparat.*

***La** deixí parlar.*

Mentres que si el segon verp és transitiu (si té, a l'hora, un complement directe), se construïxen en complement indirecte. Observem la diferència entre el primer cas i el segon (se subralla el CD dependent del verp en infinitiu, que fa canviar el funcionament sintàctic dels pronoms):

*Algú el va ajudar a incorporar-se i **li** feu prendre café.*

Comparem en:

*Algú el va ajudar a incorporar-se i **el** feu beure.*

O:

*Sa mare **li** deixava tocar el tambor tots els dumenges,*

comparat en:

*Sa mare **el** deixava tocar tots els dumenges.*

v. Quan els verps de percepció (*vore*, *sentir*, *oir*...) se construïxen en un complement de persona i una oració d’infinitiu en funció de complement predicatiu, el complement de persona és directe i es pronominalisa en *el*, *la*, *els*, *les*:

***El** vérem pujar al tramvia.*

*Ningú **les** va sentir cridar.*

Quan l’infinitiu del complement predicatiu és un verp transitiu que presenta complement directe, continuem usant els pronoms de complement directe per a representar al complement de persona de l’oració principal:

*Yo també **el** vaig sentir cantar una cançó.*

*Una volta **el** viu guardar l’informe.*

Pero pot ocórrer que el complement directe de l’oració d’infinitiu se pronominalise. En tal cas, la naturalea semàntica dels verps de percepció permet una doble interpretació:

- la construcció [verb principal + infinitiu] pot interpretar-se com una unitat i llavors el complement directe de la subordinada s'antepone al verb principal, mentre que el complement de la principal passa a funcionar com a complement indirecte:

*Yo també **el** vaig sentir cantar una cançó > Yo també **li** la vaig sentir cantar.*

*Una volta **el** viu guardar l'informe → Yo també **li** l viu guardar.*

- el verb principal i l'infinitiu poden interpretar-se com a dos elements autònoms, cada u dels quals porta el seu propi complement directe i llavors el complement de la subordinada segueix pospost al verb subordinat, mentre que el complement de la principal continua pronominalisant-se per un pronom d'objecte directe:

*Yo també **el** vaig sentir cantar una cançó > Yo també **el** vaig sentir cantar-la.*

*Una volta **el** viu guardar l'informe → Yo també **el** viu guardar-lo.*

Abdós construccions són igualment correctes, encara que la primera és més habitual. No obstant, quan tant el complement directe de l'oració principal com el de l'oració d'infinitiu són complements de persona, únicament és possible la segon interpretació i els dos complements segueixen pronominalisant-se per *el, la, els, les*:

***La** viu besar a Pep → **La** viu besar-lo (i no ***Li** l viu besar).*

Quan el complement predicatiu no és una oració d'infinitiu, els pronoms segueixen la regla general:

***El** vaig vore diferent (és ad *ell*, complement directe, a qui vaig vore diferent),*

pero

***Li** vaig vore diferent el color del monyo > **Li** l vaig vore diferent (és el color del monyo, complement directe, lo que li vaig vore diferent ad *ell*, que en este cas és complement indirecte).*

vi. En les oracions impersonals en el pronom *se* s'ha de cuidar que el complement directe vaja sempre indicat pels pronoms correctes:

*Se **l** considera el millor poeta del sigle XX (i no **se li* considera...)*

*Se **la** va vore passejant pel carrer just a les dèu del matí (i no **se li* va vore...)*

Igualment, quan el complement directe fa referència a un interlocutor al que es tracta de *vosté*:

*Deixe **'m** que **l**acompanye (i no **li* acompanye...).*

*L'espere ací fins que torne (i no *li espere...).*

*Este tribunal el condena a pagar una multa (i no *li condena...).*

*El saluda atentament... (i no *li saluda...).*

vii. És interessant recordar que el participi dels temps composts concorda en gènere i número en els pronoms de CD *lo, la, los, les* si estos van anteposts al verp:²⁰⁹

He collit unes fraules i me les he menjades.

—¿Has vist la meua cartera? —No, no l'he vista.

No puc tornar encara els llibres porque no me'ls he llegits encara (sol ser corrent ...no me'ls he llegit encara).

Si el temps verbal va seguit per un infinitiu-esta concordança també es fa:²¹⁰

Eixes poesies no les he sentides llegir en el certamen.

La teua proposta no l'hem poguda comentar.

Notem que si l'infinitiu i el verp funcionen unitàriament, com una perífrasis verbal, els pronoms poden col·locar-se enclítics, posposts a l'infinitiu, i la concordança ja no es produïx:

Eixes poesies no he sentit llegir-les en el certamen.

La teua proposta no havem pogut comentar-la.

Esta concordança no es produïx tampoc quan el complement directe és indefinit i es pronominalisa per mig de *ne*, puix, en tal cas, el pronom funciona sintàcticament com si tinguera gènere masculí singular:

*Hi havia quatre bresquilles i me n'he menjat tres (no *Me n'he menjades tres)*

viii. En la llengua contemporànea abunden els usos denominats pleonàstics dels pronoms de complement indirecte, els quals no eren tan abundants en èpoques

²⁰⁹ En el cas del femení singular i plural la concordança és corrent en l'ús oral. Per contra, en el masculí plural no ho és tant, segurament per influència del castellà. En tots els casos la concordança ha de mantindre's en àmbits formals.

²¹⁰ Esta concordança no és tan habitual i alguns parlants deixen de fer-la, més freqüentment que en el cas anterior. Ha de dir-se que en la llengua clàssica la concordança es produïa sempre, estiguera el complement directe pronominalisat o no: *han llevades totes les nous de les ballestes, havia experimentada molt la sua noble persona en l'exercici de les armes, havia portades moltes batalles (Tirant lo Blanch).*

passades. Est us consistix en que el complement indirecte s'indica expressament en l'oració, pero ademés se reforça en la presència del pronom *li / los*:

Li he donat cinc euros al chiquet (en lloc de *He donat cinc euros al chiquet*).

¿A qui li volies vendre loteria? (en lloc de *¿A qui volies vendre loteria?*)

Els diners de la rifa, dona-los-els a Ampar i Jaume (en lloc de ... *dona'ls a Ampar i Jaume*)

Donada la seua generalisació, són plenament acceptables en tots els nivells del llenguatge. De fet, en molts casos, este pronom aparentment pleonàstic no pot ometre's sense donar lloc a redaccions estranyes o inclús agramaticals (vore epígrafs 19.4.2 i 19.4.3). Un cas paradigmàtic és l'us del verb *passar* en el sentit de "succeir":

Ningú sabia qué li passava a Donís (i no "qué passava a Donís")

Igualment, la supressió del clític quan se referix a complements indirectes de persona sona molt forçada; més encara, si el complement representa un "orige" de l'acció o si la situació comunicativa podria permetre que el complement indirecte poguera ser confòs en un complement directe:

Li he amprat a Pep el rellonge, i no **He amprat a Pep el rellonge*.

Li he agarrat a Cento la llapissera de la seua taula, i no **He agarrat a Cento la llapissera de la seua taula* (no és a Cento a qui s'agarra, sino la llapissera).

Ya li han llevat a Quelo els punts de l'operació, i no **Ya han llevat a Quelo els punts de l'operació* (no és Quelo el suprimit, sino els punts de l'operació).

16.2.2.4. El pronom *ne*

i. Usos habituals del pronom *ne*

El pronom *ne*, que deriva de l'adverbi llatí *inde*, presenta quatre funcions bàsiques en la llengua valenciana actual:²¹¹

a) Substituïx a un sintagma nominal en funció de complement directe, pero només si el substantiu apareix en una quantitat indefinida, perque si fora un sintagma definit, hauríem de substituir dit complement directe pels pronoms corresponents de CD definit: *lo, la, los, les*, segons s'ha explicat en 16.2.2.2.i.

A efectes de pronominalisació, se considera que el CD és indefinit si es presenta sense especificador (sense ningun determinant o quantificador) o si ve actualisat per un quantificador o un indefinit:

²¹¹ En els quatre casos, ometre l'us de dit pronom *ne*, per influència del castellà, a on este pronom no existix, se considera incorrecte en valencià, tant en situacions formals com informals.

*Menja **pastiços** → Ne menja.*

*Quan hi haja **algunes baco**res, **ne** colliré.*

*Ahir hi havia molta **neu**, pero hui **n'hi** ha poca.*

Comparem casos de complements directes indefinits i definits:

<i>Ella ven lletugues</i>		→ <i>Ella en ven.</i>
<i>Ella ven moltes lletugues</i>		
<i>Ella ven algunes lletugues</i>		
<i>Ella ven poques lletugues</i>		

Pero:

<i>Ella ven les lletugues</i>		→ <i>Ella les ven.</i>
<i>Ella ven unes lletugues</i>		
<i>Ella ven estes lletugues</i>		
<i>Ella ven les nostres lletugues</i>		
<i>Ella ven les mateixes lletugues</i>		
<i>Ella ven les atres lletugues</i>		
<i>Ella ven sèt lletugues</i>		

En est us pot ocórrer que s'introduïxca un complement nou, per contrast. És interessant remarcar que este complement va introduït per la preposició *de* (vore apartat de preposicions):

*No tinc olives negres, pero sí **en** tinc **de** verdes.*

*Colesterol, **n'hi** ha **de** bo i **de** roïn.*

*Mira que **n'hi** ha, **de** bollit.*

*Se semaren algunes tomates pero **n'han** eixit **de** noves.*

En oracions impersonals en el verb *haver* hi ha en la llengua actual un us pleonàstic del pronom *ne* (sense ometre el complement directe) que no es considera incorrecte, a causa de la seua generalisació i del paralelisme en les atres construccions pleonàstiques de CD o de CI. En este cas, l'us no pleonàstic (sense *ne*) tendix a quedar restringit a usos formals:

N'hi ha pa (a on tan *n'* com *pa* actuen de CD), en lloc de *Hi ha pa*.

N'hi havia molt de personal, en lloc de *Hi havia molt de personal*.

b) El pronom *ne* pot actuar també com a partitiu, mantenint-se també com a CD el numeral o l'indefinit que acompanya al substantiu al que substituïx.²¹²

He venut huitanta llibres → *N'he venut huitanta.*

—*¿Has posat prou tomata?* → —*Sí, n'he posat prou.*

M'has posat molt de vi → *Me n'has posat molt.*

És possible que es sàpia alguna lliçó → *És possible que se'n sàpia alguna.*

En este cas, si s'introduïx un complement nou per contrast i es manté en l'us partitiu un quantificador indefinit (*algun, un atre, uns quants...*), no s'usa la preposició *de*:

Se semaren algunes tomates, pero n'han eixit algunes / unes atres / unes quantes noves. (i no **algunes / unes atres / unes quantes de noves*)

És interessant remarcar que l'us partitiu pot donar-se també pronominalisant parcialment el subjecte d'oracions en les que el verp és intransitiu i que, per tant, no presenten complement directe:

Caigueren dos llimes → *Ne caigueren dos.*

A soles huit corredors aplegaren a la meta → *A soles n'aplegaren huit a la meta.*

Convé senyalar també que el quantificador ha d'anar darrere del verp; si apareix davant, no és possible la substitució per *ne*:

De tots els corredors que han eixit hui en la correguda, n'han aplegat fòra de temps uns quants (correcte); pero:

**De tots els corredors que han eixit hui en la correguda uns quants n'han aplegat fòra de temps* (incorrecte: ací no és admissible la substitució per *ne*, ya que el quantificador apareix davant del verp; hauríem de dir: *De tots els corredors que han eixit hui en la correguda, uns quants han aplegat fòra de temps*).

c) També pot reemplaçar a un complement preposicional introduït per la preposició *de*, especialment en funció partitiva o quan expressa una gradació de quantitat.²¹³ Per eixemple:

²¹² Coloquialment, per analogia en la concordança en gènere i número que apareix en casos pareguts entre el participi i els pronoms personals de complement directe definit, s'ou a voltes una concordança entre el participi i el complement directe indefinit no pronominalisat —*¿Has posat prou tomata?* *—*Sí, n'he posada molta.* (en lloc de *n'he posat molta*). Est us no es considera gramaticalment correcte.

²¹³ Recordem que si diem: *He comprat estes dos arroves de taronges*, seria: *Les he comprades* (no “n'he comprat”).

—*M'has posat poc d'arròs.* —*No, yo crec que te n'he posat prou.*

He comprat huit quilos de bresquilles. → *N'he comprat huit quilos.*

—*¿Qué quedà de tot allò?* —*No en quedà res.*

d) El pronom *ne* acompanya als verps de moviment quan van en forma reflexiva o pronominal. Eixemples:

Eixe se'n puja a la figuereta.

No te n'ixques al carrer.

Me'n vaig al cine.

Vine-te'n en mi.

Me'n torne hui a casa.

Baixeu-vos-en de l'armeler.

Si l'us no és reflexiu, no han de dur el pronom:

Eixe puja a la figuera.

No ixques al carrer.

Yo vaig al cine tots els dimecres.

Vine en mi.

Torne hui a casa.

Baixeu de l'armeler.

Est us és una generalisació de la funcionalitat de *ne* com a substitut d'un complement introduït en la preposició *de*, que este cas indica implícitament la presència psicològica del lloc de procedència; en uns casos més concret i en uns altres, inespecífic:

Aniré al teatre a vore la funció, pero me n'eixiré (ne = del teatre) abans que acabe.

Me'n vaig ya (ne = d'ací, del lloc en que estic; implícit en l'acció de "anar-se'n").

Vinc d'Alcoy i me'n torne (ne = eixint d'ací, del lloc en que estic) esta nit .

Si vas al mercat, vine-te'n pronte (ne= del mercat).

Tinguí tant de temps l'olla al fòc que el caldo se n'ixqué (ne = de l'olla).

Observem també que l'evolució de la llengua ha ocasionat algunes aglutinacions de certs infinitius en la forma invertida *en*, aportant un matís semàntic diferencial

respecte a l'infinitiu sense aglutinar: *portar / emportar, dur / endur, recordar / enrecordar*, etc.

En estos casos, com l'antic pronom *ya* forma part del verb, s'han d'acompanyar en un altre pronom *ne* quan s'utilisen en forma reflexiva:

Ma mare duya unes bosses i yo me n'enduguí un parell (n' = de bosses).

Porta bona cosa de figues, que yo me n'emportaré un cabaç (n' = de figues).

Ha intentat recordar cançons del seu poble, pero no se n'ha enrecordat de cap (n' = cançó del seu poble).

ii. Usos arcaics o abusius del pronom *ne*

Fent una extensió abusiva o arcaica d'estes funcionalitats del pronom *ne*, poden llegir-se alguns usos contemporànus que, sent gramaticalment possibles, no existixen en la llengua viva i resulten afectats o artificials, per lo que es desaconsellen fortament. Estos són:

a) La substitució d'un complement circumstancial de lloc (indicant orige o procedència) introduït per la preposició *de*, quan el verb no s'usa en funció pronominal o reflexiva:

—*¿Quàn tornes de Bechí?* —*Ne tornaré cap a les dèu de la nit (ne = de Bechí)*
(us desaconsellable).

En l'eixemple anterior, la resposta normal seria sense pronom: *Tornaré cap a les dèu de la nit* o, com a molt, *Me'n tornaré cap a les dèu*, si es pensa més en l'hora d'eixida que en la d'arribada. En este segon cas, el pronom més aïna s'usaria junt a un quantificador temporal no concret: *Me'n tornaré pronte*.

Un altre eixemple d'us desaconsellable seria:

Quan yo aplegava a casa, Pep n'eixia (n' = de casa) (us desaconsellable).

En esta situació la construcció normal seria, simplement, *Pep eixia*. L'opció *Pep se n'eixia* podria ser també possible, en especial si es volguera prestar una especial atenció al moviment d'eixida d'eixe lloc (en el sentit de "escapar-se").

b) La substitució d'un complement introduït per *de* (sigua complement del nom, complement de règim o complement predicatiu) que no té valor partitiu ni expressa gradació de quantitat, o be queda sobreentés en el discurs. En este cas, el pronom *ne* no s'utilisa en la llengua viva i el significat de la frase, si fora necessari, pot matisar-se en les locucions *d'este, d'ell, d'açò, d'això*, etc. o en l'us d'un possessiu.

Eixemples d'usos a evitar:

*Ya **en** parlarem demà (en = d'açò que estem parlant).*

*S'ha comprat un coche i **n**'està molt content (n' = del coche).*

*Sa filla ha acabat la carrera i **n**'està molt pagat (n' = de sa filla).*

*Els fregits tenen molt de colesterol i convé no abusar-**ne** (ne = dels fregits).*

*De jove era llumener pero fa anys que no **en** treballa (en = de llumener).*

*Escriga la paraula que vol consultar i faça clic en “Buscar” per a conéixer-**ne** la definició.*

En els casos anteriors, les solucions naturals serien:

*Ya parlarem demà / Ya parlarem demà **d'això**.*

*S'ha comprat un coche i està molt content / està molt content **en ell**.*

*Sa filla ha acabat la carrera i està molt pagat / està molt pagat **d'ella**.*

*Els fregits tenen molt de colesterol i convé no abusar **d'ells**.*

*De jove era llumener pero fa anys que no treballa **d'això**.*

*Escriga la paraula que vol consultar i faça clic en “Buscar” per a conéixer la **seua** definició.*

16.2.2.5. El pronom ho

El pronom *ho* deriva del pronom demostratiu llatí *hōc*. Ya s'ha dit que este pronom substituïx l'atribut dels verps copulatius o atributius *ser*, *estar*, *paréixer* i *semblar*, siga un sintagma nominal, adjectiu, adverbial o preposicional:

*A.- És molt **agarrat**.*

*B.- Ausades que **ho** és.*

*A.- El meu amic està **com una arruixadora**.*

*B.- Sí que **ho** està.*

*Ell està molt be, pero yo no **ho** estic tant.*

Ademés, *ho* pot funcionar substituint un complement directe *neutre* representat per:

a) Els demostratius neutres: *açò*, *això*, *allò*:

*Te compre **açò** → T'**ho** compre.*

b) Sintagmes introduïts per l'artícul neutre *lo*:

Menja't lo més socarrat → *Menja-t'ho*.

Fes primer lo difícil → *Fes-ho primer*.

c) Una oració completiva, d'infinitiu o de verp conjugat:

—*¿Eixe qué ven?* —*No ho sé.*(= *No sé qué ven*, a on “qué ven” és el complement directe de l'oració)

—*Dona'm lo que et demaní.* —*Ara t'ho done.*

Sent no haver pogut aplegar ans. → *Ho sent.*

d) Coses desconegudes o no delimitables que psicològicament poden ser assimilables a un demostratiu neutre (*açò, això, allò*), encara que vagen modificades per un artícul:

No podia creure les coses que em contava → *No m'ho podia creure* (o siga, *No podia creure “allò”*).

A la comparativa feta en els pronoms *lo/la/los/les* i *ne*, podríem afegir, per tant, els següents exemples:

Ella compra això.

Ella ho compra.

Ella compra lo més car.

Ella ho compra.

Ella diu que no és bo el meló.

Ella ho diu.

¿Qué compra?

No ho sé.

Insistim en que no es farà us de *ho* quan el CD vaja precedit d'un especificador: un artícul (*el, la, els, les, un, una, uns, unes*); un numeral (cardinal o ordinal); un demostratiu (*este, eixe...*); un possessiu (*el meu, el teu...*) o un indefinit com *mateix* o *atre* precedits per l'artícul *el, la, lo*.

En eixos casos, usarem, be el pronom *ne*, be *lo/la/los/les*, segons les regles ya descrites:

M'han venut quatre caixes de masclets → *Me n'han venut quatre.*

—*¿Li has tornat el seu llibre?* —*No, no li l'he tornat* (mai **No li ho he tornat*).

Havia comprat unes entrades per al cine i ara no les trobe.

16.2.2.6. El pronom *hi*

i. Usos habituals del pronom *hi*

En la llengua valenciana actual, el pronom *hi* (sorgit de la concurrència dels adverbis llatins *ibi* i *hīc*) s'usa només de manera lexicalisada en certes construccions i frases fixades:

a) Acompanya al verb *haver* en oracions impersonals:²¹⁴

Hi ha molts eixercicis mal fets.

Hi havia molta brutea en la casa.

No hi haurà més remei que tornar-ho a fer.

b) Com s'ha dit adés, en este cas és molt habitual que, fòra dels àmbits formals, s'utilise junt al pronom *ne*:

N'hi ha molts eixercicis mal fets.

N'hi havia molta brutea en la casa.

No n'hi haurà més remei que tornar-ho a fer.

Notem que en valencià es conserva *hi* en la conjugació del verb *haver* pur,²¹⁵ pero desapareix en les perífrasis verbals:

No sol haver ningú ad estes hores.

*¿Pot haver algú més pesat que Pepet?*²¹⁶

c) També acompanya a verbs intransitius de percepció en frases fetes: *vore*, *trobar*, *valdre*, *sentir*, quan són usats en forma reflexiva i no porten complement directe.²¹⁷

No m'hi veig.

El chiquet no s'hi trobava, en aquella casa tan gran.

²¹⁴ En el valencià més meridional el pronom *hi* s'utilisa només en el present i es col·loca en posició enclítica: *Ha-hi molts eixercicis mal fets*. Esta fórmula coneix ademés certes variants dialectals. Fòra dels àmbits més locals, han d'usar-se les formes generals.

²¹⁵ Junt a l'infinitiu *haver*, està en us també l'infinitiu *haure*.

²¹⁶ El grau de lexicalisació del pronom *hi* és tan gran en alguns parlars que si compareix en alguna perífrasi verbal, ho fa absolutament unit a l'infinitiu: *No sol hi-haver / No sol hi-haure ningú ad estes hores. ¿Pot hi-haver / ¿Pot hi-haure algú més pesat que Pepet? Va hi-haver / Va hi-haure molts problemes*. Estos usos han d'evitar-se fòra dels àmbits més coloquials o locals.

²¹⁷ En alguns parlars s'ou també la locució *Esta-t'hi quiet*, front a la general *Està-te quiet*.

No s'hi val.

Està molt sort, no s'hi sent.

ii. Usos arcaics o abusius del pronom *hi*

Ademés dels dos usos anteriors, tenim unes altres funcions de *hi* que s'han perdut en la llengua valenciana actual, si bé poden trobar-se en els escrits dels nostres clàssics i esporàdicament en la llengua lliterària. El seu us en estes situacions sona afectat o artificial, per lo que ha d'evitar-se:

- a) És correcte, però inexistent en la llengua actual, el seu us per a substituir complements circumstancials de lloc no introduïts per la preposició *de*:

Els amics hi vindran demà (hi=al poble).

Hi aplegàrem ahir (hi= a València)

Yo no hi volguí passar (hi = pel carrer)

- b) Més estrany encara és el seu us per a substituir uns altres complements preposicionals (unes altres classes de circumstancials, complements de règim i predicatius) que no vagen introduïts per la preposició *de*. Possibles exemples:

Hi estic d'acort (hi= en lo que acabes de dir).

No m'hi acostume (hi = al soroll).

No m'ho creïa, però sí que s'hi ha fet (hi = violent).

No t'hi comportes mai més (hi = com un maleducat).

Per més que el volia, ya no hi podia viure (hi = en el seu marit).

Estos usos s'extingiren fa molt de temps en el valencià parlat i no és recomanable usar-los en ningun nivell del llenguatge. En efecte, en tots els casos anteriors, observem que el valencià actual omet el pronom *hi* sense que es perga el sentit de la frase, que és deduïble pel context:

Els amics vindran demà.

Aplegàrem ahir.

Estic d'acort.

No m'acostume.

O bé es recorre a uns altres recursos, com l'us de l'adverbi *aixina*:

No et comportes aixina mai més.

Ya no podia viure aixina.

Especialment rebujable i incorrecte, en qualsevol cas, és l'ús pleonàstic de *hi* sense l'omissió del complement circumstancial o preposicional al que hauria de substituir, us que alguns parlants apliquen per influència exògena. Eixemples d'esta incorrecció que s'han d'evitar:

**Els amics hi vindran demà al poble.*

**Hi aplegàrem ahir a València.*

**Hi estic d'acort en lo que has dit.*

16.2.3. Orde de colocació i posició dels pronoms dèbils

16.2.3.1. L'orde dels pronoms

En una combinació de dos o més pronoms l'orde de colocació és fix, respon a la funció sintàctica que realisen i és independent de si apareixen en posició enclítica o proclítica. En el valencià general actual les regles bàsiques són les següents:

- a) Els pronoms de complement indirecte, de qualsevol de les tres persones (*me, nos, te, vos, li, los*) van sempre davant dels de complement directe de tercera persona (*lo, la, los, les, ho, ne*):²¹⁸

Me les frig.

Vos els òmplic.

Menja-te'n.

Compra-nos-ho.

Li la cuses.

Els les construïxen.

Dis-los-ho.

Furtar-li'n dos.

²¹⁸ En valencià antic, al contrari que en l'actual, els pronoms de complement directe solien col·locar-se precedint als de complement indirecte, foren estos de 1era, 2ona o 3era persona: *la'm donà, les li duyen*. Est orde s'ha extinguit completament, excepte en algunes localitats del valencià més septentrional, en les quals se conserva només per al pronom de complement indirecte de tercera persona, *li*, pero pronunciat en estos casos [i]. Aixina, tenim *les li duré, lo li portava, la li faré, els li pintaria*, pronunciat [leziduré, liportáva, laifaré, elzipintaria]. Fòra dels registres més locals, estes formes han d'evitar-se.

b) La segona persona (*te*) va sempre davant de la primera (*me*, *nos*):

Te nos has fet molt major.

c) El pronom reflexiu de tercera persona *se* va sempre davant de tots:²¹⁹

Se te 'l supon.

Se me la menja en els ulls.

d) Els pronoms de complement circumstancial (*ne*, *hi*) van sempre darrere de tots els demés. Si compareixen els dos, *ne* va davant de *hi*:

No m'hi veig.

¿T'hi veus?

Torneu-vos-en demà.

No n'hi havia.

L'orde definit per les anteriors regles d'ordenació es resumix en el quadro següent:

Reflexiu 3era persona	2ona persona	1era persona	3era persona			
			Comple- ment indirecte	Comple- ment directe	Complement preposicional	
<i>se</i>	<i>te</i> <i>vos</i>	<i>me</i> <i>nos</i>	<i>li</i> <i>los</i>	<i>lo</i> <i>la</i> <i>los</i> <i>les</i> <i>ne</i> <i>ho (*)</i>	<i>ne (*)</i>	<i>hi</i>

Ha de tindre's en conte que:

- en una mateixa combinació no poden comparéixer dos pronoms inclosos en la mateixa columna de l'anterior quadro.

²¹⁹ És habitual que en la llengua parlada el pronom reflexiu de tercera persona *se* quede pospost als pronoms de complement indirecte: *Li s'ha trencat*, *Te s'ha fet un forat*, en lloc de *Se li ha trencat*, *Se t'ha fet un forat*. Est us no és propi de la llengua estàndart.

- l'ús del pronom *ne* en funció de complement directe és incompatible en l'ús del mateix pronom com a preposicional. En canvi, *los* pot comparéixer en una mateixa combinació com a complement indirecte i directe: *els els portarem, traure-los-els*.
- el pronom *ho* no pot comparéixer mai combinat en els pronoms *ne* o *hi*.
- Certes combinacions de pronoms, com *vos nos, vos me, me li*, etc., encara que gramaticalment possibles, resulten artificials o forçades en la llengua real. Se remet al quadro resum de combinacions binàries de pronoms, en l'apartat 16.2.1.3.2, en el que només s'arreglen les combinacions que poden aparéixer en un acte comunicatiu real.

16.2.3.2. La posició dels pronoms

En llengua valenciana actual els pronoms poden aparéixer:

i. Davant del verp (posició proclítica). Els pronoms dèbils s'escriuen en esta posició davant de les formes verbals d'indicatiu i de subjuntiu, ya siguen temps simples o composts:²²⁰

Ixcà vos aplegara la carta demà.

No li ho havia oït mai.

ii. Darrere del verp (posició enclítica). Els pronoms dèbils s'escriuen en esta posició darrere de:

- L'infinitiu i el gerundi simples, quan no formen part d'una perífrasis verbal:

vore'm

mantindre-vos-el

- L'imperatiu:

Lliggau-me'l.

Està-te quiet.

²²⁰ En valencià antic els pronoms podien anar també en posició enclítica darrere de formes de l'indicatiu o el subjuntiu: *Parlà-li suaument, Tingueren-se per satisfets*. Est us hui és arcaic i en la llengua actual s'ha d'evitar a no ser que es pretenga reproduir la llengua antiga com a recurs narratiu.

En esta categoria se comprén també el subjuntiu exhortatiu afirmatiu, usat com a imperatiu en tercera persona i en primera persona del plural:

Faça's la llum.

Assenten-se.

Digam-los-ho.

Per contra, l'imperatiu negatiu exigix el pronom en posició proclítica:

No s'assenten.

No els ho digam.

iii. Davant o darrere del verp, indistintament. Els pronoms dèbils s'escriuen indistintament davant o darrere de:

- el pretèrit perfecte perifràstic; encara que és poc usual col·locar-los darrere del verp:

Te'n vàrem vendre dèneu (o poc usual: *Vàrem vendre-te'n dèneu*).

Vos les vaig donar (o poc usual: *Vaig donar-vos-les*).

- En general, les perífrasis verbals:

Li les deus tornar tu / Deus tornar-li-les tu.

S'estava arrepenedint / Estava arrepenedint-se.

Li l'has d'amprar / Has d'amprar-li-la.

Vos ho anava a sugerir / Anava a sugerir-vos-ho.

No obstant, quan el verp en infinitiu és en realitat el subjecte de l'oració, els pronoms han d'anar obligatòriament en posició enclítica:

Convé tastar-ho (i no **Ho convé tastar*).

Importa protegir-los (i no **Els importa protegir*).

En este grup de verps se troba també *caldre*:

No cal presentar-li-ho hui (i no **No li ho cal presentar hui*).

No cal fer-te'ls ara (i no **No te'ls cal fer ara*).

Observem que en estos casos no estem davant d'una perífrasis verbal, sino de dos sintagmes verbals diferents, en els quals cada verp pot anar acompanyat dels seus

propis pronoms, que segueixen les regles normals de colocació (posició proclítica per a indicatiu i subjuntiu, posició enclítica per a infinitiu):

*¿No vos abellix fer-**ho** hui?* (i no **¿No abellix fer-vos-**ho** hui?* / **¿No vos ho abellix fer hui?*)

No obstant, sona forçada (o inclús incorrecta) la colocació de pronoms davant de perífrasis aparents, introduïdes per alguns verps que expressen creença, temor o desig. En estos casos els pronoms s'han de posar darrere, junt a l'infinitiu:

*Preferixc menjar-**me'l*** (inusual: ***Me'l** preferixc menjar*).

*Temies perdre-**la*** (inusual: ***La** temies perdre*).

*Tu negares conéixer-**lo*** (i no **Tu **el** negares conéixer*).

*Desige apujar-**me'n*** (i no ****Me'n** desige apujar*).

*Afirmava tindre'**ls** en conte* (i no ****Els** afirmava tindre en conte*).

*No crec equivocar-**me*** (i no **No **em** crec equivocar*).

Açò ocorre perquè l'unitat conformada per l'infinitiu més els pronoms funciona, tota ella, com a complement directe neutre de la forma personal. De fet, dita unitat pot pronominalisar-se per mig de *ho*: *Ho preferixc, Ho negares...*

No obstant, la combinació *voler* + *infinitiu* sí funciona com a autèntica perífrasis, en permetre indistintament la colocació enclítica o proclítica dels pronoms:

*Vullc anar-**me'n** / **Me'n** vullc anar.*

*Voldriem fer-**nos** unes cerveses / **Nos** voldriem fer unes cerveses.*

iv. En posició intermija. En l'infinitiu i el gerundi composts els pronoms dèbils s'escriuen en posició intermija, entre la forma del verp auxiliar *haver* i el participi del verp conjugat:

*Havent-**se-li** fet les oportunes advertències...*

*Haver-**nos** cridat primer.*

Quan l'infinitiu compost actua com a verp principal dins d'una perífrasis verbal, els pronoms poden colocar-se davant de la perífrasis o be mantindre's en posició intermija:

***Li les** podrien haver pintades.*

*Podrien haver-**li-les** pintades.*

Si l'infinitiu compost depén de verps com *convindre*, *protegir*, *caldre*, *abellir*, *agradar...*, únicament és possible la colocació intermija dels pronoms, puix la proclítica resulta forçada o incorrecta:

Convenia haver-li'n donat més (i no **Li'n convenia haver donat més*).

No calia haver-li-ho contat tan pronte (i no **No li ho calia haver contat tan pronte*).

M'agradaria haver-te ajudat (i no **Te m'agradaria haver ajudat*).

Si l'infinitiu compost actua com a verp auxiliar, no principal, el pronom pot anar al final de la perífrasis o be mantindre's en posició intermija:

Ha segut un plaer haver pogut compartir-les en vostés.

Ha segut un plaer haver-les pogut compartir en vostés.